

TÜRK HUKUKUNDA YABANCI UNSURLU CAN SİGORTA SÖZLEŞMELERİNE UYGULANACAK HUKUK

*The Law Applicable to Life Insurance Contracts Containing
Foreign Elements under Turkish Law*

Erman EROĞLU*

Özet

Gelişen dünyayla birlikte sigorta sözleşmeleri uluslararası nitelik kazanmıştır. Bu sebeple sigorta uyuşmazlıklarında kanunlar ihtilafı gündeme gelmiştir. 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuka ilişkin özel bir düzenleme mevcut değildir. Bu bakımdan sigorta sözleşmelerinin niteliğine göre uygulanacak hukuk değişiklik gösterebilmektedir. Sigorta sözleşmelerinde genel kural olan sözleşmelere uygulanacak hukuk hükümleri esas alınarak uygulanacak hukukun tespiti gerektiği belirtilmektedir. Ancak can sigortaları gibi tüketici niteliğini haiz sözleşmelerde uygulanacak hukukun tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuk kapsamında da değerlendirilmesi söz konusu olabilmektedir. 26.maddede düzenlenen tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuk ile 24.maddede düzenlenen ve genel kural olan sözleşmelere uygulanacak hukuk farklı hükümler içermektedir. Bu bakımdan can sigorta sözleşmelerinin Türk milletlerarası özel hukuk kurallarına göre vasıflandırması yapılarak uygulanacak hukukun belirsizliğinin giderilmesine ilişkin önerilerde bulunmaktadır. Bu çalışmada can sigorta sözleşmelerinin hukuki niteliğinden yola çıkılarak ve yargı kararları esas alınarak can sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun tespiti yapılarak tespitlerde bulunulmakta ve uygulamadaki eksikliklerin giderilmesine ilişkin önerilerde bulunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sigorta sözleşmesi, can sigortası, uygulanacak hukuk, doğrudan uygulanan kurallar, kamu düzeni

Abstract

The globalization of the insurance industry has resulted in the incorporation of foreign elements into insurance contracts, particularly in light of the expansion of the developing world. As a result, legal disputes have emerged regarding the application of laws to insurance-related matters. It is notable that the Law No. 5718 on International Private Law and Procedure does not specify particular provisions regarding the legislation applicable to insurance contracts. The applicable law may be contingent upon the specific type of insurance contract in question. It is widely accepted that the law governing contracts should serve as the basis for determining the applicable law. In the case of consumer contracts, such as life insurance, the relevant legislation may be assessed

➤ Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.

➤ Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 22.07.2024

➤ Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 22.04.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye, erman.eroglu@asbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1371-3240>

in accordance with the laws governing consumer contracts. It is evident that there are significant discrepancies between the overarching principles governing contractual agreements, as outlined in Article 24, and the specific legislation pertaining to consumer contracts, as delineated in Article 26. Consequently, it is prudent to categorize life insurance contracts in accordance with the tenets of Turkish international private law to ensure clarity regarding the applicable jurisdiction. This research, based on a synthesis of judicial precedents and the legal character of life insurance contracts, aims to ascertain the most appropriate legal framework and offer recommendations for addressing practical challenges.

Keywords: Insurance contracts, life insurance, applicable law, overriding mandatory rules, public policy

GİRİŞ

Sigorta, iktisadi ve sosyo-ekonomik etkenlerle yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, kişilerin karşılaşabilecekleri tehlikelerin doğuracağı zarar ve masraflardan korunmalarını sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir hukuki müessesedir.¹ Sigorta sözleşmeleri, gerçek ve tüzel kişilere gelecekteki olası tehlikelere karşı menfaatlerini koruma imkânı sunar. Ancak, küreselleşen dünyada sigorta ilişkileri giderek daha fazla devletle bağlantılı bir yapıya bürünmektedir. Bu durum, sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerin farklı hukuk sistemlerine tabi olma olasılığını artırarak kanunlar ihtilafını gündeme getirmektedir.² Dolayısıyla, sigorta sözleşmelerinde hangi ülke hukukunun uygulanacağı sorunu önem kazanmaktadır.

Türk kanunlar ihtilafı kurallarında, sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuka ilişkin özel bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durumda sigorta sözleşmelerine, genel hükümler doğrultusunda, sözleşmeden doğan borç ilişkilerine ilişkin kuralların uygulanacağı kabul edilmektedir. Ancak sigorta sözleşmelerinde güvence altına alınan menfaatlerin taraflarından biri, bazı durumlarda tüketici sıfatını taşımaktadır. Bu durumda, milletlerarası özel hukuk bakımından, taraflardan birinin tüketici sıfatıyla akdettiği sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun belirlenmesi önem arz etmektedir. Çalışmanın ana konusu, özellikle can sigortalarında olduğu gibi taraflardan birinin tüketici niteliğini haiz olduğu sözleşmelerde, hangi hukukun uygulanacağının tespit edilmesidir.

5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)³ çerçevesinde, sigorta sözleşmelerine ilişkin davalarda yetkili mahkemeye dair özel

¹ Rıza Ayhan, Hayrettin Çağlar ve Mehmet Özdamar, Sigorta Hukuku (5.Baskı, Yetkin 2023) 1; Işıl Ulaş, Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku (8.Baskı, Turhan 2012) 5; Emine Yazıcıoğlu ve Zehra Şeker Ögüz, Sigorta Hukuku (3.Baskı, Filiz 2020) 2; Noleen John, Charlie Weston-Simons ve Laura Hodgson, Insurance Law Handbook (5.Baskı, Bloomsbury Professional 2022) 3; Jeffrey W. Stempel, Peter N. Swisher ve Erik S. Knutsen, Principle of Insurance Law (4.Baskı, LexisNexis 2012) 47; Ray Hodgson, Insurance Law Text and Materials (2. Baskı, Candeish Publishing Limited 2002) 2.

² Raymond Cox, Louise Merrett, Marcus Smith, Private International Law of Reinsurance and Insurance (Routledge 2014) 3; Francesco Seatzu, Insurance in Private International Law A European Perspective (Hart 2003) 27.

³ Kanun Numarası:5718, Kabul Tarihi:27.11.2007, RG 12.12.2007/26728.

bir düzenleme bulunmakla birlikte, bu sözleşmelere uygulanacak hukuk konusunda herhangi bir özel düzenleme yer almamaktadır. Bu eksiklik, uygulamada hangi ülke hukukunun geçerli olduğu konusunda belirsizlikler yaratmaktadır. Sigorta sözleşmelerinin özellikleri ve niteliklerine göre hangi hukuk kurallarının uygulanacağı, tarafların hukuki güvenceleri açısından önem taşır. Özellikle can sigorta sözleşmelerinde uygulanacak hukukun tespiti, sigorta ilişkisine taraf olan bireylerin korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Doktrinde, sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun, MÖHUK m.24 kapsamında düzenlenen sözleşmeden doğan borç ilişkilerine ilişkin genel kurallara tabi olduğu genel kabul görmektedir. Ancak sigorta sözleşmesinin tüketici niteliğinde olması durumunda, m.26'da düzenlenen tüketici sözleşmelerine ilişkin hükümlerin uygulanabileceği ifade edilmektedir.⁴ Bu bağlamda, can sigorta sözleşmelerinin hukuki niteliğinden hareketle Türk hukuk doktrinine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu çalışmanın ana konusu, can sigortalarına uygulanacak hukukun MÖHUK m.24 ve m.26 çerçevesinde değerlendirilmesi ve bu konudaki belirsizliğin giderilmesine yönelik çözüm önerileri geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada can sigorta sözleşmelerinin niteliğinin belirlenmesinde 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)⁵, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)⁶ ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu (SK)⁷ esas alınarak gerçek ve tüzel kişiler açısından kapsamlı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu yolla, can sigortalarının tüketici sözleşmesi olarak değerlendirilebileceği durumlar irdelenerek, uygulanacak hukuk bakımından yol gösterici çözümler sunulmaya çalışılmıştır.

I. TÜRK HUKUKU AÇISINDAN CAN SİGORTA SÖZLEŞMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sigorta kavramının ortaya çıkışındaki temel dayanak, bireylerin karşılaştıkları zararların maliyetini tek başına üstlenmelerinin ağır bir yük oluşturmalarıdır. Bireyler ve kurumlar, risk teşkil eden durumlara karşı önlem almak ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla sigorta kurumunu, yani hukuki ve ekonomik bir müesseseyi oluşturmuşlardır.⁸ Sigortanın temelinde, zarara uğrayan kişinin kaybının, benzer risklerle karşı karşıya olabilecek diğer kişiler arasında paylaştırılması

⁴ Ergin Nomer, Devletler Hususi Hukuku (22. Baskı, Beta 2017) 333; Nuray Ekşi, Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk (Beta 2012) 17; Sedat Sirmen, 'Türk Kanunlar İhtilafı Hukukunda Zarar Sigortaları Kapsamına Giren Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk' (2010) 26(3) BATIDER 41, 61.

⁵ Kanun Numarası:6502, Kabul Tarihi:7.11.2013, RG 28.11.2013/28835.

⁶ Kanun Numarası:6102, Kabul Tarihi:13.1.2011, RG 14.2.2011/27846.

⁷ Kanun Numarası:5684, Kabul Tarihi:3.6.2007, RG 14.6.2007/26552.

⁸ Robert Merkin, Insurance Law An Introduction (Routledge 2014) 1; C.L. Tyagi ve Madhu Tyagi, Insurance Law and Practice (Atlantic 2007) 2.

yatar.⁹ Günlük yaşamın ve ekonomik işleyişin sürdürülebilirliği için, henüz bir zararla karşılaşmamış pek çok kişinin sağladığı katkılarla maddi yük, tek bir kişinin omzuna değil, birden fazla kişi arasında dağıtılmaktadır.¹⁰

Sigorta hukuku, niteliği gereği özel sigorta hukuku ve sosyal sigortalar hukuku olmak üzere iki ana dala ayrılır. Sosyal sigorta, belirli bir toplumun sosyal güvenliğini sağlamak amacıyla yasalarla zorunlu kılınan bir sigorta türüdür. Bu çalışmanın odak noktası ise özel sigorta türüdür. Özel sigorta, bireylerin menfaatlerini, özgür irade çerçevesinde, ortaya çıkabilecek risklerin doğuracağı zararlardan koruma amacıyla yapılan sözleşmelerle güvence altına alır. Türk hukukunda özel sigorta türleri çeşitli şekillerde sınıflandırılmakta olup, bu çeşitliliğe göre de farklı kategorilere ayrılmaktadır. 6102 sayılı TTK'ya göre, özel sigorta türleri zarar sigortaları ve can sigortaları olarak ikiye ayrılır. Bunun yanı sıra, meblağ sigortaları gibi farklı ayrımlar da yapılmakta ve sigortalar isteğe bağlı olup olmamasına göre de sınıflandırılabilmektedir. Ayrıca, katılım sigortaları da bir başka ayırım konusudur. Bu çalışmanın konusu yabancı unsurlu can sigortalarına uygulanacak hukuk olduğundan, öncelikle can sigortalarına değinmek gerekmektedir.

6102 sayılı TTK, can sigortalarını özel düzenlemelerle ele almaktadır. Sigorta hukukuna ayrılmış olan TTK'nın altıncı kitabında, "Sigorta Türlerine İlişkin Özel Hükümler" başlığı altında can sigortalarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Kanun kapsamında can sigortaları üç ana başlık altında sınıflandırılmaktadır: hayat sigortası, kaza sigortası ve hastalık ile sağlık sigortası.

A. Türk Hukukunda Can Sigorta Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği

Can sigortaları, diğer sigorta türlerinden belirli farklılıklar içerir. Bu farklılıkların başında sigorta bedeli gelmektedir. Zarar sigortaları, sigortalının ekonomik olarak ölçülebilir menfaatini belirli bir prim karşılığında teminat altına alma esasına dayanmaktadır. Bu çerçevede, bir riskin gerçekleşmesi durumunda sigortacı, sigortalının uğradığı gerçek zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Ancak bu sorumluluk, sigorta sözleşmesinde belirlenen sigorta bedeli ile sınırlıdır. Gerçek zararın karşılanması ilkesi doğrultusunda, zarar sigortalarında çifte sigorta, aşkın sigorta ve eksik sigorta gibi hükümler büyük önem taşımaktadır. Öte yandan, can sigortalarında, özellikle hayat sigortalarında, zarar kavramından söz edilemez. Bu nedenle, sigorta sözleşmesinde belirtilen olayın gerçekleşmesi hâlinde sigorta bedelinin doğrudan ödenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, zarar sigortalarına özgü olan çifte sigorta, aşkın sigorta ve eksik sigorta gibi hükümler can sigortalarına uygulama alanı bulamaz. Bir diğer önemli fark ise sigorta menfaati konusundadır. Zarar sigortalarında sigorta teminatı, sigortalının para ile ölçülebilir bir menfaatini güvence altına almaktadır.

⁹ Rayegan Kender, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, (17. Baskı, Onikilevha 2021) 1-8; Mertol Can, Türk Özel Sigorta Hukuku, C I (1. Baskı, Adalet 2018) 6; Şaban Kayıhan ve Ömer Bağcı, Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri (Umuttepe 2018) 181.

¹⁰ Tamer Bozkurt, Sigorta Hukuku (12.Baskı, Onikilevha 2021) 19.

Bu nedenle, sigorta sözleşmesi yapılırken sigortalanan menfaatin mevcut olması gerekmektedir. Eğer sigortalı menfaat sözleşmenin kurulması sırasında mevcut değilse sözleşme geçersiz sayılmaktadır. Aynı şekilde, sözleşmenin yürürlükte olduğu dönemde bu menfaat ortadan kalkarsa sigorta sözleşmesi de sona ermektedir. Buna karşılık, hayat sigortalarında sigorta ettirenin kendi hayatını sigortalatması açısından böyle bir menfaat şartı aranmaz. Sigorta ettiren, kendi hayatını veya bir başkasının hayatını ölüm ya da hayatta kalma riskine karşı sigortalayabilmektedir. Ancak, bir başkasının hayatı üzerine sigorta yapılabilmesi için sigorta lehtarının, bu kişinin yaşamasının devamında meşru bir menfaate sahip olması gerekir. Halefiyet ilkesi de zarar sigortaları açısından önemli bir fark yaratmaktadır. Bu ilkeye göre, sigortacı, ödediği tazminat miktarı kadar sigortalının yerine geçerek zarardan sorumlu kişilere dava açma hakkına sahip olmaktadır. Sorumluluk sigortalarında da bu ilke belirli ölçüde uygulanmaktadır. Ancak, hayat sigortalarında halefiyet hakkı tanınmaz. Bir başka deyişle, hayat sigortasında sigorta bedelini alan kişiler, zarara neden olan üçüncü şahıslara karşı sahip oldukları tazminat hakkını sigorta şirketine devredemez. Buna karşılık, kaza sigortalarında tedavi giderleri gibi tazminat niteliğindeki ödemelerde sigortacının halefiyet hakkı bulunmaktadır. Zarar sigortalarında sigortalının ekonomik menfaatine zarar verebilecek bir tehlikenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsizdir. Buna karşın, hayat sigortalarında sigortalanan olayın gerçekleşeceği kesin olup yalnızca zamanı belirsizdir.¹¹

TTK m. 1487 ve devamı hükümlerinde can sigortaları; hayat, kaza, hastalık ve sağlık sigortası başlıkları altında incelenmiştir. TTK m.1487’de düzenlenen hayat sigortası, sigortacının belirli bir prim karşılığında, sigorta ettiren ya da onun tayin ettiği kişiye, sigorta ettirenin vefatı veya hayatta kalması durumunda önceden belirlenen sigorta bedelini ödemeyi taahhüt ettiği bir sigorta türüdür. TTK m.1507(1)’de yer alan kaza sigortası ise, sigortalının geçirebileceği kaza sonucunda ölüm, geçici ya da kalıcı sakatlık veya iş göremezlik durumlarını belirli bir prim karşılığında güvence altına almaktadır. Bir diğer can sigortası türü olan hastalık ve sağlık sigortası, TTK m.1512(1)’de düzenlenmiştir ve sigorta süresi boyunca meydana gelebilecek belirli hastalıklar için sigorta teminatı sağlamaktadır. Bu sigorta türü, sözleşmede belirtilen hastalıkların ortaya çıkması durumunda, tedavi masraflarının sigortacı tarafından karşılanmasını amaçlamaktadır. Bu üç farklı türde can sigortasının ortak yönü, insan hayatına ilişkin riskleri güvence altına almasıdır. Bu riskler arasında ölüm, hastalık, kaza sonucu yaralanma veya sakatlık ve yaşlılık gibi durumlar bulunmaktadır.¹² İnsan hayatıyla doğrudan ilişkili olan hayat, kaza ve hastalık ile sağlık sigortaları, çalışmanın temel konusunu teşkil etmektedir. Ferdi olarak yapılabilen bu sigorta türlerinde, sigorta ettiren kişi tüketici sıfatını taşıyabilmektedir. Türk milletlerarası özel hukukunda tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuka

¹¹ Ayhan, Çağlar ve Özdamar (n 1) 352-356; Bozkurt (n 10) 259267; Mehmet Özdamar ve Burak Doğan, *Sigorta Hukuku* (Seçkin 2021) 141-144.

¹² Ayhan, Çağlar ve Özdamar (n 1) 110.

ilişkin özel düzenlemeler mevcut olup, bu bağlamda can sigorta sözleşmelerinin niteliğinin doğru belirlenmesi önem arz etmektedir.

1. Hayat Sigortası

Hayat sigortası, bireylerin yaşlanma, çalışma gücü kaybı veya beklenmedik ölüm gibi durumlara karşı mali güvence sağlamak amacıyla yaptırdığı bir sigorta türüdür. Sigorta ettiren, kendisi veya üçüncü bir kişi lehine hayat sigortası sözleşmesi yaparak, ölüm veya hayatta kalma durumlarına bağlı olarak sigorta bedeli alabilmektedir. Hayat sigortası, sigortacının belirli bir prim karşılığında, sigortalının ölümü veya belirli bir süre hayatta kalması halinde ödeme yapmayı taahhüt ettiği bir sözleşmedir. Taraflar, sigortacı (sigorta şirketi) ve sigorta ettiren (sigortayı yaptıran kişi) olup, sigortalı ve lehtar (hak sahibi) da sözleşmede yer alabilmektedir. Hayat sigortası farklı türlere ayrılır. Ölüm teminatlı hayat sigortasında, sigortalının vefatı halinde belirlenen lehtara ödeme yapılmaktadır. Sigorta ettiren, kendi lehine veya bir başkası lehine sigorta yaptırabilmektedir. Yaşama teminatlı hayat sigortasında ise sigortalı belirli bir süre boyunca hayatta kalırsa, sigorta bedeli ona ödenmektedir. Keza tontin, bir grup tarafından toplanan fonların, belirli bir tarihte hayatta kalanlara dağıtılmasını esas almaktadır. Bununla birlikte, grup hayat sigortası ise en az on kişiyi kapsayan ve belirli bir grup adına yapılan sigortadır. Sigorta ettiren, prim ödeme yükümlülüğünün olmasıyla birlikte sigortadan ayrılma, ödünç alma, lehtar değiştirme gibi haklara da sahiptir. Sigortacı ise primleri toplamakta ve sigorta teminatlarını sağlamaktadır. Özel durumlar arasında sigortalının intiharı halinde sigorta sözleşmesinin üç yıldan uzun süredir devam etmesi durumunda sigorta bedelinin ödenmesi yer almaktadır. Sigorta ettiren veya lehtar sigortalıyı öldürürse, sigorta bedeli mirasçılara ödenmektedir. Sigortacının iflası durumunda, rakamsal karşılıklar hak sahiplerine ödenmektedir. Sigorta sözleşmesi, sürenin dolması, rizikonun gerçekleşmesi, fesih, cayma veya sigortacının iflası gibi nedenlerle sona erebilmektedir.¹³

2. Kaza Sigortası

Kaza sigortası, kişinin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği kazalar sonucunda ölüm, geçici veya sürekli engellilik ya da iş göremezlik durumlarına karşı güvence sağlayan bir sigorta türüdür. Kaza sigortası, sigortalının belirli bir süre içinde yaşadığı kazalar nedeniyle oluşan zararları karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Kaza sigortalıları, tek başına düzenlenebileceği gibi farklı sigorta paketlerine de dahil edilebilmektedir.

Kaza, ani ve harici bir olay sonucunda sigortalının iradesi dışında ölmesi veya bedensel zarara uğraması olarak tanımlanmaktadır. Sigorta poliçesi, hangi kazaların kapsam dahilinde olduğunu belirtmektedir. Beklenmedik olaylar ve bazı ek durumlar teminat altına alınırken, hastalıklar, intihar, aşırı alkol veya uyuşturucu kullanımı gibi durumlar kapsam dışı bırakılmıştır.

¹³ Ayhan, Çağlar ve Özdamar (n 1) 355-383; Barış Günay, *Sigorta Hukuku* (3. baskı, Seçkin 2021) 237-249; Bozkurt (n 10)272-282; Özdamar ve Doğan (n 12) 149-172.

Sigorta sözleşmesi, sigortacı ile sigorta ettiren arasında yapılmaktadır. Sigorta ettiren kişi, kendisi için ya da bir başkası adına sigorta yaptırabilmektedir. İşverenler çalışanları için kaza sigortası yaptırmaları buna bir örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte bazı kaza sigortaları zorunludur. Trafik kazalarına karşı yolcu güvenliği için Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası ve maden işçileri için güvence sağlamak amacıyla getirirken Maden Çalışanları İçin Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası buna örnek gösterilebilir. Kaza sonucu ölüm gerçekleşirse, belirlenen sigorta bedeli sigorta ettirene, poliçede belirtilen lehtara veya hak sahiplerine ödenmektedir. Engellilik veya iş göremezlik durumlarında tazminat doğrudan sigortalıya verilmektedir. Tedavi giderleri, poliçede aksi belirtilmedikçe sigortacı tarafından karşılanmaktadır.

Kaza sigortası, hayat sigortasına benzerlik gösterse de zarar sigortalarının bazı özelliklerini de içermektedir. Nitekim Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre, hayat sigortalarına ilişkin bazı düzenlemeler kıyasen uygulanabilmektedir. Sigorta ettirenin, sigortalı kişiyle maddi veya manevi bir menfaat ilişkisi bulunması gerekmektedir. Sonuç olarak, kaza sigortası, sigortalıyı kazalara karşı maddi olarak koruyan ve çeşitli teminatlar sunan bir sigorta türüdür.¹⁴

3. Hastalık ve Sağlık Sigortası

Devlet, anayasal sosyal devlet anlayışı gereği vatandaşlarına sağlık güvencesi sağlamakla yükümlüdür. Ancak özel sağlık sigortaları, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun sunduğu hizmetlerin dışında ek sağlık güvencesi sağlamaktadır. Hastalık sigortası, sigorta süresi içinde sigortalının sağlığının bozulması hâlinde belirli bir bedelin ödenmesini kapsamaktadır. Teminat kapsamına, sözleşmede belirtilen hastalıkların sözleşme süresi içinde ortaya çıkması girmektedir. Sigorta değeri açısından, bir kişinin birden fazla sigorta yaptırabilmesi mümkündür. Sigortalı, kendisi dışında bir lehtar tayin edebilmektedir.

Sağlık sigortası ise hastalık sigortasından farklı olarak hem meblağ sigortası hem de zarar sigortası şeklinde yapılabilmektedir. Bu sigortada, poliçede belirtilen risklerin gerçekleşmesi durumunda belirli bir bedelin ödenmesi veya hastane ve tedavi masraflarının karşılanması sağlanmaktadır. Lehtar tayini mümkün olmakla birlikte; sigorta ettiren yalnızca kendisi veya menfaati olan bir üçüncü kişi için sigorta yaptırabilmektedir.¹⁵

II. YABANCI UNSURLU CAN SİGORTA SÖZLEŞMELERİNE UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ

A. Can Sigortalarında Yabancılık Unsuru

MÖHUK m.1'de açık bir biçimde ifade edildiği üzere, milletlerarası özel hukukun bir sözleşmeye uygulanabilmesi için öncelikle uyumsuzluğun birden fazla

¹⁴ Ayhan, Çağlar ve Özdamar (n 1) 383-387; Günay (n 13) 250-254; Bozkurt (n 10) 283-284; Özdamar ve Doğan (n 12) 177-179.

¹⁵ Ayhan, Çağlar ve Özdamar (n 1) 388-394; Günay (n 13) 254-256; Bozkurt (n 10) 284-289; Özdamar ve Doğan (n 12) 180-184.

devletin hukukuyla bağlantısı bulunması gerekmektedir. Yabancılık unsurunun açık bir biçimde belirtilmiş olması karşısında yabancılık unsurunu kazandıran kriterlere kanun metninde yer verilmediği görülmektedir.¹⁶ Esasında yabancılık unsuru forum devleti dışındaki yabancı bir hukuk ile bağlantıyı gösteren maddi olgudur. Bu itibarla, hukuki ilişkinin tarafları açısından bakıldığında bu durum ilgilinin vatandaşlığı, yerleşim yeri ya da mutad meskeninin yabancı olması gibi unsurlar bakımından yeterlidir.¹⁷ Hukuki işlemler açısından bakıldığında ise yapıldığı yerin farklı bir ülkede olması hukuki işleme yabancılık unsurunu kazandıracaktır.¹⁸ Ayrıca sözleşmesel ilişki bakımından tarafların işyeri, borcun konusunun bulunduğu yer, sözleşmenin yapıldığı yer veya borcun ifa yeri üzerinden belirlenebilmektedir.¹⁹

Milletlerarası özel hukuk yönünden can sigorta sözleşmelerinin değerlendirilebilmesi için ilgili sigorta sözleşmelerinde yabancılık unsurunun bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla sigorta sözleşmelerinde; sigortacının veya sigorta ettirenin yabancı bir devletin vatandaşı olması ya da sigorta sözleşmesinin yabancı bir devletteki rizikoyu içeriyor olması sigorta sözleşmesine yabancılık unsuru katmakta esastır.²⁰ Doktrinde, yabancılık unsurunun geniş yorumlanması suretiyle sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki uyumsuzluğa yabancı hukukun uygulanacağı konusunda bir anlaşmaya varılmış olması halinde sözleşmede yabancılık unsurunun gerçekleştiğinin kabul edilmesi gerektiği yönünde bir görüş bulunmaktadır.²¹

Yabancılık unsurunun tespiti bakımından sigorta ettiren ya da sigortacının yabancı olması sigorta sözleşmelerine yabancılık unsuru katmaktadır. SK m. 15(1) hükmü uyarınca Türkiye’de yerleşik kişiler Türkiye’deki sigortalatılabilir menfaatlerini yalnızca Türkiye’de faaliyette bulunan sigorta şirketlerine yaptırmak zorundadır. Gerek SK m.3(5) gerek Sigorta Şirketleri ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esaslarına İlişkin Yönetmeliği²² m.5(4) hükmü gerekse Sigortacılık Sektöründeki Uluslararası Faaliyetlere İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı²³ m.1 hükmü ele alındığında yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’de faaliyette bulunabilmesi için Türkiye’de şube açmaları zorunluluğu bulunmaktadır. Nitekim Türkiye’de sigorta faaliyetlerinde bulunmaya yetkilendirilmiş şirketler Türk hukukuna göre sigortacılık alanında faaliyette bulunmak üzere kurulmuş olan anonim şirketler ve kooperatiflerdir. Bu bakımından yabancı bir sigorta şir-

¹⁶ Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca, Milletlerarası Özel Hukuk (2.Baskı, Onikilevha 2023) 10

¹⁷ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca (n 16) 9.

¹⁸ Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman Figanmeşe, Milletlerarası Özel Hukuk (11. Baskı, Vedat, 2024) 69.

¹⁹ Şanlı, Esen and Ataman-Figanmeşe (n 18) 70.

²⁰ Sirmen (n 4) 45.

²¹ Ekşi (n 4) 17.

²² RG 24.08.2007/26623.

²³ BK 2007812467.

ketinin Türkiye’de faaliyette bulunmak amacıyla bir anonim şirket kurması ya da Türkiye’de faaliyette bulunan bir şirkete ortak olması durumunda, ilgili şirket yabancı olmaktan çıkmakta ve yabancı sermayeli Türk şirketine dönüşmektedir.²⁴ Sigorta ettirenin yabancı olması durumunda yabancılık unsuru gerçekleşmekte ve uygulanacak hukuka ilişkin irade serbestisi doğmaktadır. Ancak Türk vatandaşları açısından durum farklılık arz etmektedir. Türk vatandaşları kural olarak Türkiye’de faaliyette bulunan sigorta şirketlerine sigorta yaptırmak zorundadır. Yurt dışında yaptırılacak sigortalar başlığını taşıyan SK m.15’in ikinci fıkrasında kişilerin Türkiye dışında sınırlı sebeplerle yabancı sigorta şirketlerine sigorta yaptırabilecekleri düzenlenmiştir. İlgili fıkranın (ç) ve (d) bentlerine göre; hayat sigortaları ile ferdi kaza, hastalık ve sağlık sigortaları yurtdışında yaptırılabilir. Hayat sigortaları konusunda özel bir kısıtlama getirilmemesine karşın ferdi kaza, hastalık ve sağlık sigortaları bakımından özel bir kısıtlama getirilmektedir. Bu bakımdan kişilerin Türkiye haricinde bulundukları süre ile sınırlı olmak şartıyla ya da geçici olarak yurtdışında kaldıkları sırada ferdi kaza, hastalık ve sağlık sigortalarını yurtdışında yaptırılabilir. Yabancılık unsurunun tespiti riziko açısından değerlendirildiğinde sigortalanan rizikonun yurtdışında olması yabancılık unsurunu sağlayan bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Can sigortaları özelinde sigorta ettiren ile sigortalı kavramları her zaman aynı kişide buluşmayabilmektedir. Bir can sigortası türü olan hastalık ve sağlık sigortalarında sigorta ettiren ile sigortalı ayrılabilir. Örneğin; Kazakistan’da faaliyette bulunan bir şantiyedeki işçiler için sigorta ettiren tüzel kişi tacir iken sigortalılar Kazakistan’daki işçilerdir. Bu bakımdan sigortalanan riziko başka bir devlette olduğu için yabancılık unsurunun gerçekleştiği söylenebilir.²⁵

B. Can Sigortalarında Uygulanacak Hukuk

MÖHUK’ta sigorta sözleşmelerinden doğan uyumsuzluklarda yetki konusu kanunda açık bir biçimde düzenlenmiş olmasına karşın yabancı unsurlu sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuk konusunda özel bir düzenleme mevcut değildir. Yargıtay kararlarında tarafların tüketici olmadığı sigorta sözleşmelerinde 24.mad-

²⁴ Türkiye’de kural olarak sigorta faaliyetini Türk şirketlerini yapması esastır. Yabancı sigorta şirketleri Türkiye’de ancak şube açmak yoluyla sigortacılık faaliyetinde bulunabilirler. Yabancıların Türkiye’de sigortacılık faaliyetleri için bkz. Mesut Aygün, Türk Yabancılar Hukuku Açısından Yabancı Sigorta Şirketlerinin Türkiye’de Faaliyette Bulunması (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi 2002).

²⁵ Bu durum Yargıtay’ın 1997 tarihli bir kararına da konu olmuştur. İlgili kararda Türk vatandaşının Almanya’da ikamet ettiği sürede bu süreyi kapsar bir biçimde yurt dışında da geçerli olacak şekilde Alman sigorta şirketine yaptırmış olduğu sağlık sigortası ile alakalı olmasıdır. Türkiye’ye dönen sigorta ettiren, sigorta süresi içerisinde rizikonun gerçekleştiğini ve uyumsuzlukla ilgili davayı Türkiye’de açmıştır. Davalı Alman sigorta şirketi MÖHUK m.24’e dayanarak davada Alman hukukunun uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür. Mahkemenin ilgili hükmü dikkate alınmaksızın hüküm kurmuş olması sebebiyle temyizinin kabulüne karar vermiştir. Bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 1997/3609, K: 1997/5636, KT: 19.6.1997.

denin uygulanacağı açıklıkla belirtilmiştir.²⁶ Öte yandan doktrinde tüketici işlemi niteliğinde olan sigorta sözleşmelerine 26.maddenin uygulanması gerektiği belirtilmektedir.²⁷ Bu bakımdan can sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun tespitinde sözleşmenin niteliğinden yola çıkılması gerektiği kanaatindeyiz. Zira yukarıda da ifade edildiği üzere, can sigorta sözleşmelerinin niteliği itibarıyla tüketici işlemi olarak değerlendirilebildiği durumlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, can sigortalarına uygulanacak hukukun belirlenmesinde, tüketici niteliği taşıyan ve taşımayan can sigorta sözleşmeleri arasında bir ayırım yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim, sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk, bu iki durum için farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, bu iki durumun ayrı ayrı incelenmesi daha isabetli olacaktır. Öncelikle, tüketici işlemi niteliği taşıyan can sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun tespit edilmesi, ardından bu nitelikte olmayan sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

1. Sigorta Ettiren Açısından Uygulanacak Hukuk

Sigorta sözleşmelerinin hukuki niteliğinin belirlenmesi, uygulanacak hukukun tespitine yönelik temel bir süreçtir. Sigorta sözleşmelerine ilişkin uyuşmazlıklarda hukuki niteliğin tespiti, genellikle bir vasıflandırma meselesi olarak değerlendirilmektedir. Türk mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda vasıflandırma işlemi, *lex fori* ilkesine göre gerçekleştirilmektedir.²⁸ Bu bağlamda, sigorta sözleşmelerinin hukuki niteliğinin vasıflandırılması, her somut olayda farklı sonuçlar doğurabilecek niteliktedir ve uygulanacak hukuk da bu doğrultuda değişkenlik gösterebilmektedir.

Kanun koyucu, sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuku özel olarak düzenlememiştir. Bu nedenle, sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun tespitinde genel kural niteliğinde olan MÖHUK m.24 hükmüne başvurulması gerekmektedir. Ancak, sigorta sözleşmesinin tüketici sözleşmesi olarak değerlendirilmesi halinde, uygulanacak hukukun farklılık göstereceği açıktır. Zira Kanun, tüketici sözleşmelerine ilişkin özel düzenlemeleri MÖHUK m.26 hükmünde yer almıştır. Bu bağlamda, sigorta sözleşmesinin tüketici sözleşmesi niteliği taşıması durumunda, uygulanacak hukukun MÖHUK m.26 kapsamında belirlenmesi gerektiği görüşündeyiz. Bu yaklaşım, tüketici haklarının korunması ve ilgili sözleşmelerin niteliğine uygun hukuk kurallarının uygulanması açısından daha isabetli olacaktır.²⁹

Tüketici sözleşmelerine ilişkin düzenlemeler çerçevesinde kanunlar ihtilafı kurallarının uygulanması durumunda, tarafların hukuk seçimine belirli sınırlamalar getirilerek tüketicinin asgari düzeyde korunması sağlanmaktadır. Bu düzenlemeler,

²⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E:2014/28, K:2015/1745, KT: 24.06.2015.

²⁷ Nomer (n 4) 333; Ekşi (n 4) 17; Sirmen (n 4) 61.

²⁸ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca (n 16) 93; Nomer (n 4) 100; Aysel Çelikel ve B. Bahadır Erdem, Milletlerarası Özel Hukuk (16.Baskı, Beta 2020) 80; Gülin Güngör, Türk Milletlerarası Özel Hukuku (2.Baskı, Yetkin 2021) 51; Şanlı, Esen and Ataman-Figanmeşe (n 18) 58.

²⁹ Nomer (n 4) 333; Ekşi (n 4) 17; Sirmen (n 4) 61.

zayıf tarafın korunması ilkesini temel alır ve tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukukun belirlenmesinde, tüketicinin haklarının ihlal edilmemesi amacıyla hukuk seçimi serbestisine kısıtlamalar getirilir.³⁰

Buna karşılık, sigorta sözleşmelerinin tüketici işlemi niteliğinde olmaması durumunda, sözleşmenin hukuki vasfı değişecek ve MÖHUK m.24 uygulama alanı bulacaktır. Ancak 24. maddede, zayıf tarafın korunmasına yönelik özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, sigorta sözleşmeleri tüketici niteliğinde değerlendirilmediğinde taraflar, uygulanacak hukuku serbestçe belirleyebilirler. Bu durum, tüketici sözleşmelerinden farklı olarak, taraflar arasındaki eşitlik varsayımına dayanmaktadır.

Bu bağlamda, sigorta sözleşmelerinin tüketici sözleşmesi niteliğinde olup olmadığının tespiti, uygulanacak hukukun belirlenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu durum, sözleşmenin hukuki niteliği ve taşıdığı unsurların detaylı bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Özellikle, tarafların konumu, sözleşmenin amacı ve tüketicinin korunmasına yönelik düzenlemelerin söz konusu sözleşmeye uygulanabilirliği gibi hususlar dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede yapılacak bir değerlendirme, sigorta sözleşmelerinin hangi durumda tüketici sözleşmesi olarak nitelendirilebileceği ve buna bağlı olarak hangi kanunlar ihtilafı kurallarının uygulanacağı hususunda belirginlik sağlayacağı kanaatindeyiz.

a. Sigorta Sözleşmelerinin Tüketici İşlemi Olması

Türk Ticaret Kanunu m.3 uyarınca, TTK'da düzenlenmiş olmaları nedeniyle sigorta sözleşmeleri kural olarak ticari iş niteliği taşımaktadır. Ancak TKHK ile hukuk dünyasına “tüketici işlemi” kavramı dahil edilmiş ve adi-ticari iş ayrımına yeni bir boyut kazandırılmıştır.³¹

TKHK m.3(1)(k) hükmüne göre, “tüketici” ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmeyen gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmıştır. Aynı Kanun'un m.3(1) (l) hükmü ise tüketici işlemini şu şekilde tanımlamaktadır: “*Mal veya hizmet piyasalarında, kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere, ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden ya da onun adına veya hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan; eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dahil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlem.*” Bu tanımlar, sigorta sözleşmelerinin ticari nitelikte olmasına rağmen, taraflardan birinin ticari veya mesleki amaç dışında hareket etmesi durumunda sözleşmenin aynı zamanda tüketici işlemi sayılabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sigorta sözleşmesinin taraflarının niteliğine bağlı olarak, hem TTK'nın ticari iş hükümleri hem de TKHK'nın tüketici işlemlerine ilişkin hükümleri uygulanabilmektedir.

³⁰ Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, (2014) ‘Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini’ 63(4) AÜHFD 833, 834.

³¹ Ayhan, Çağlar ve Özdamar (n 1) 110.

TKHK kapsamında, sigorta ettirenin tüketici olarak kabul edildiği her sigorta sözleşmesi bir tüketici işlemi olarak değerlendirilmektedir. Sigorta ettirenin ticari veya mesleki amaç taşımadan sigorta yaptırdığı durumlarda, sözleşmeler tüketici mevzuatına tabidir. Bu husus, TKHK m.83(2)'de açıkça ifade edilmiştir: “*Taraf-lardan birini tüketicinin oluşturduğu işlemler ile ilgili diğer kanunlarda düzenleme olması, bu işlemin tüketici işlemi sayılmasını ve bu Kanunun görev ve yetkiye ilişkin hükümlerinin uygulanmasını engellemez.*” Bu düzenleme, sigorta ettirenin tüketici olduğu durumlarda sigorta sözleşmesinin tüketici işlemi olarak kabul edileceğini ve TKHK hükümlerine tabi olacağını vurgulamaktadır.

TTK m.19(2) hükmü ise sigorta şirketlerinin anonim veya kooperatif şirket olması nedeniyle sigorta sözleşmelerinin ticari iş niteliği taşıdığını belirtmektedir. Aksi bir kanun hükmü bulunmadıkça, sigorta sözleşmeleri kural olarak her iki taraf için de ticari iş sayılmaktadır. Ancak TKHK m.83(2) hükmüne göre, sigorta ettirenin tüketici kabul edildiği durumlarda bu sözleşmeler tüketici işlemi olarak değerlendirilmekte ve tüketici mevzuatına tabi olmaktadır.

Bu çerçevede, sigorta sözleşmeleri hem TTK'nın “Sigorta Hukuku” başlıklı altıncı kitabındaki hükümlere hem de TKHK'nın tüketici işlemlerine ilişkin düzenlemelerine tabi olabilmektedir.³² Sigorta sözleşmesinin tüketici işlemi olarak kabul edilip edilmeyeceğinin tespiti ise tarafların sıfatlarına bağlı olarak şekillenmekte ve hukuki rejimin belirlenmesi açısından kritik önem arz etmektedir.

b. Sigorta Ettiren Bakımından Sigorta Sözleşmelerinin Niteliği

Sigorta sözleşmesinin diğer tarafını oluşturan sigorta ettiren, sigortacı ile sigorta sözleşmesini şahsen veya bir temsilci aracılığıyla kendi adına ve hesabına akdeden kişidir. Sigorta ettiren, gerçek ya da tüzel kişi olabilir. Sigorta ettiren, sigorta sözleşmesi aracılığıyla kendi menfaatini veya üçüncü bir kişinin menfaatini sigortalatabilir.³³ Sigortalı ile sigorta ettiren kavramları her zaman aynı kişiyle özdeşleşmeyebilmektedir. Nitekim sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan menfaat başka bir kişiye aitse “başkası hesabına sigorta” söz konusu olurken, bu menfaat sigorta ettirene aitse “kendi hesabına sigorta”dan bahsedilmektedir. Benzer şekilde, bir sigorta sözleşmesi, kısmen kendi hesabına, kısmen de başkası hesabına olacak şekilde de düzenlenebilmektedir. Kendi hesabına sigortada, sigorta ettiren ile sigortalı sıfatları aynı kişide birleşmektedir. Ancak, üçüncü kişi lehine düzenlenen başkası hesabına sigortalarda, sözleşmeden doğan haklar menfaati sigortalanan kişiye (sigortalıya) aittir, prim ödeme borcu sigorta sözleşmesinin tarafı olan sigorta ettirene aittir. Bu çerçevede, sigorta ettirenin tüketici sıfatının değerlendirilmesi için öncelikle gerçek ve tüzel kişi sigorta ettirenlerin durumlarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

³² Ayhan, Çağlar ve Özdamar (n 1) 110.

³³ Yazıcıoğlu ve Şeker (n 1) 86.

Sigorta sözleşmesinin bir tarafında sigorta şirketi yer alırken, diğer tarafında “sigorta ettiren” sıfatıyla gerçek kişi bulunabilmektedir. Ancak sigorta ettirenin yalnızca gerçek kişi olması, bu kişiye doğrudan tüketici vasfı kazandırmaz. Zira bir gerçek kişinin tüketici sıfatını taşıyabilmesi için, TKHK’nın ilgili hükmü kapsamında hukuki bir işlem gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. TKHK’nın 3(1) (k) maddesi uyarınca, bir gerçek kişinin tüketici olarak nitelendirilebilmesi için ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmemiş olması şarttır. Bu bağlamda, gerçek kişi tacirin ticari ya da mesleki faaliyetleri kapsamında akdetmiş olduğu bir sigorta sözleşmesi, tüketici işlemi niteliği taşımayacak ve bu kişiye tüketicilere tanınmış haklardan yararlanma imkânı sunmayacaktır. Tüketici kavramı, statik bir anlam taşımamakta olup, bir sözleşmede tüketici olarak kabul edilen bir kişi, başka bir sözleşmede tüketici olarak nitelendirilmeyebilmektedir.³⁴ Örneğin, gerçek kişi sigorta ettiren, ticari veya mesleki faaliyetleriyle ilişkili olmayan bir amaçla sigorta sözleşmesi yapmışsa, bu işlem tüketici işlemi olarak kabul edilecek ve zayıf konumda bulunan tüketicilere sağlanmış haklardan faydalanabilecektir.

TKHK düzenlemesi incelendiğinde, tüketici sıfatının kazanılmasında gerçek veya tüzel kişi ayırımına gidilmediği görülmektedir. Tacir olmayan gerçek kişilerin tüketici sıfatına sahip olabileceği açıktır. Ancak, gerçek kişi tacirlerin ticari faaliyetleriyle ilişkili olmayan bir işlemten dolayı tüketici sıfatını haiz olup olamayacağı hususunda bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır. TTK 19(1) maddesinde düzenlenen ticari iş karinesi uyarınca, gerçek kişi tacirin gerçekleştirdiği tüm işlemlerin ticari iş kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. İlgili hükme göre, gerçek kişi tacir, bir işlemi gerçekleştirdiği sırada bu işlemin ticari işletmesiyle ilgili olmadığını karşı tarafa açıkça bildirirse veya işlemin ticari sayılması için gerekli koşullar mevcut değilse, yapılan işlem adi iş niteliğinde kabul edilmektedir. Bu çerçevede, gerçek kişi tacirin gerçekleştirdiği bazı işlemler, tüketici faaliyeti olarak değerlendirilebilmektedir.³⁵ Dolayısıyla, gerçek kişi tacirin ticari işletmesiyle ilgisi bulunmayan bir can sigortası sözleşmesi yapması durumunda, bu sözleşme tüketici sözleşmesi olarak kabul edilebilecektir.

TKHK, tüzel kişilerin de tüketici olabileceği belirtilmiştir. Tüzel kişileri, faaliyet alanlarına göre tacir ve tacir olmayanlar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Dernekler ve vakıflar gibi ticari amaç gütmeyen tüzel kişilerin faaliyetleri kapsamında tüketici sayılabileceği kabul edilmektedir.³⁶ Bu durum, Yargıtay kararların-

³⁴ Hasan Seçkin Ozanoğlu, (2001) ‘Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Maddi Anlamda Uygulama Alanı Bulması’ 50(1) 55, 71.

³⁵ Mehmet Bahtiyar ve Levent Biçer, (2016) ‘Adi İş/Ticari İş/Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi’ 22(3) MÜHFHAD Cevdet Yavuz’a Armağan 395, 403; Ahmet Battal, ‘Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı’ içinde Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1998) 313-332.

³⁶ Bahtiyar ve Biçer (n 35) 405.

da da açıkça ifade edilmiştir.³⁷ Bu nedenle, dernekler ve vakıfların tüketici sıfatına sahip oldukları konusunda herhangi bir tartışma bulunmamaktadır. Ancak, tüzel kişi tacirlerin tüketici sıfatına sahip olup olamayacağı konusu tartışma yaratmaktadır.

TKHK'nın 3. maddesinin (k) bendinde tüketici, "*Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi*" olarak tanımlanmıştır. Bu tanım doğrultusunda, ticari ya da mesleki amaçlarla hareket etmeyen gerçek kişilerin tüketici olarak nitelendirileceği açıktır. Tüzel kişilerin tüketici sıfatını taşıyabilmelerine ilişkin ise ikili bir değerlendirme yapılmaktadır. Manevi amaç güden tüzel kişilerin, özel bir amaçla hareket etmeleri koşuluyla tüketici sayılabilecekleri kabul edilmektedir.³⁸ Ancak tüzel kişi tacirlerin tüketici sıfatına sahip olup olamayacağı hususu tartışmalıdır. Özellikle şirketlerin tüketici kavramı kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, uygulanacak hukukun tespiti açısından önem taşımaktadır.

Tüketici kavramının ana unsurlarını incelemek suretiyle tüzel kişi tacirin tüketici sıfatının değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Tüketici kavramının temel unsuru, "*ticari ve mesleki olmayan amaçlarla hareket etme*" durumudur.³⁹ Bu unsur, tüketici sözleşmesinin yapıldığı sırada alıcının amacının göz önüne alınmasını gerektirir. Ancak, ticari ve mesleki amaçlarla hareket etmenin sınırlarının belirlenmesi de önem arz etmektedir. Doktrinde, ticari ve mesleki amaçlarla hareket etmenin tanımı farklı şekillerde yapılmaktadır. Bir görüşe göre, bir mal veya hizmetin maliyetinin ticari hayata dönmesi, ticari ve mesleki amaçla hareket edildiğini gösterir.⁴⁰ Bir başka görüş ise, kişinin mesleki bir saikle hareket edip etmediğinin, mesleki kimliğinden anlaşılabileceğini ve dolayısıyla ticari ve mesleki amaçla hareket etmenin mesleki kimliğe göre belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır.⁴¹ Diğer bir görüş ise, bir malı alıp olduğu gibi ya da işleyerek satan ve bu süreçte satıcı konumuna düşen kişinin tüketici olarak değerlendirilemeyeceğini belirtir.⁴² Buna karşılık, alınan mal veya hizmetin özel kullanım veya tüketim amacıyla edinilmiş olması halinde, ticari veya mesleki olmayan bir amaçla hareket edildiği kabul edilmektedir.⁴³ Doktrindeki bu farklı görüşler doğrultusunda, ticari veya mesleki amaçla hareket etmeme kavramının, tek bir katı kriterle tanımlanmasındansa, her somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte, ticari veya

³⁷ Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E: 2005/17295, K: 2006/1165, KT: 3.2.2006; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi, E: 2006/7421, K: 2006/10706, KT: 17.7.2006.

³⁸ İpek Yücer Aktürk, (2016) 'Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı' 20(2) GÜHFD 103, 104; Evrim Akgün, '6052 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Sigorta Sözleşmelerine Etkisi Üzerine Bir İnceleme' Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan Cilt II (Beta, 2014) 2722.

³⁹ Aydın Zevkliler ve Murat Aydoğdu, Tüketicinin Korunması Hukuku (3.Baskı, Seçkin 2004) 83; Ozanoğlu (n 34) 77.

⁴⁰ İ. Yılmaz Aslan, 6502 Sayılı Kanun'a Göre Tüketici Hukuku (5.Baskı, Ekin 2014) 4.

⁴¹ Hamdi Tamer İnal, Tüketici Hukuku (3.Baskı, Seçkin 2014) 246.

⁴² Zevkliler ve Aydoğdu (n 39) 83.

⁴³ Yücer Aktürk (n 38) 113.

mesleki olmayan amacın tüzel kişi tacirler açısından yorumlanması konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bizim de katıldığımız hâkim görüşe göre, tüzel kişi tacirler, yani şirketler, hiçbir durumda tüketici sıfatına sahip olamazlar.⁴⁴ Bu görüş, TTK'nın 19. maddesine dayandırılmaktadır. İlgili hükümde, gerçek kişi tacirlerin belirli şartlar altında adi işler yapabileceği kabul edilmekte, ancak tüzel kişi tacirler için böyle bir istisnaya yer verilmemektedir. Bu nedenle tüzel kişi tacirlerin tüm işlemleri istisnasız ticari iş olarak değerlendirilmektedir.⁴⁵ Dolayısıyla tüzel kişi tacirin yaptığı işlerin özel amaçlarla yapılamayacağı ve bu sebeple tüketici işlemi olarak nitelendirilemeyeceği kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, Yargıtay kararlarıyla da desteklenmektedir. Doktrindeki diğer bir görüş ise, TKHK düzenlemesine göre tüketici kavramının “*ticari veya mesleki amaçtan hareket etmeme*” unsuruyla belirlendiğini ve her ticari işin ticari veya mesleki bir amaç taşıyabileceğini ileri sürmektedir. Bu sebeple, tüzel kişi tacirlerin de belirli durumlarda tüketici sıfatıyla işlem yapabileceği savunulmaktadır.⁴⁶ TTK 19. maddesinde düzenlenen ticari iş karinesi, yoruma açık olmayacak şekilde tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinin ticari iş niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, tüzel kişi tacirlerin tüketici sıfatıyla hareket edemeyeceği kanaatindeyiz.

c. Uygulanacak Hukukun Tespiti

Genel hatlarıyla, tüketici işlemi ve ticari iş bağlamında sigorta sözleşmeleri değerlendirilerek, bu sözleşmelerin hukuki niteliği yukarıda ele alınmıştır. Sigorta sözleşmelerinde, sigorta ettirenin tüketici sıfatı taşıması durumunda, bu sözleşmenin bir tüketici işlemi olduğu hem yargı kararlarında hem de doktrinde açıkça kabul edilmektedir. Bu bağlamda, sigorta sözleşmesinin bir tarafını oluşturan tüketicinin yaptığı sözleşmeye uygulanacak hukukun tespitinin, “Tüketici Sözleşmeleri” başlığını taşıyan MÖHUK'un 26. maddesi uyarınca yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Dolayısıyla, tüketici kavramı temel alınarak tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukukun incelenmesi yerinde olacaktır.

Tüketici kavramı, hem MÖHUK m. 26(1) hükmünde hem de TKHK m.3(k) maddesinde ayrı ayrı, ancak birbiriyle paralel bir biçimde düzenlenmiştir. Her iki hükümde de tüketici, “*mesleki veya ticari olmayan amaçla*” hareket eden kişi olarak tanımlanmıştır. Tıpkı iç hukukta olduğu gibi milletlerarası özel hukukta da tüketicinin ekonomik olarak zayıf tarafta yer aldığı düşüncesiyle korunması gerektiği kabul edilmiştir.⁴⁷ Çünkü zayıf ve tecrübesiz konumda olan tüketicinin korunması, sosyal ve ekonomik dengenin sağlanmasında önemli bir unsur olup kamu yararına hizmet etmektedir. Bu nedenle, zayıf taraf olarak kabul edilen tüketiciye yönelik,

⁴⁴ Aslan (n 40) 5; Zevkliler ve Aydoğdu (n 39) 81.

⁴⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2011/19-500, K: 2011/550, KT: 21.09.2011; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2006/13-637, K: 2006/639, KT: 8.11.2006.

⁴⁶ Yücer Aktürk (n 38) 119-120.

⁴⁷ Çelikel ve Erdem (n 28) 419.

hukuk seçimi konusunda koruyucu kısıtlamalar getirilmiştir.⁴⁸ MÖHUK m.26 ile sözleşmelerdeki zayıf tarafın korunmasını sağlamak amacıyla çok taraflı özel kanunlar ihtilafı kuralları düzenlenmiştir. Bu kurallardan ilki, tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici kurallarını bertaraf edecek şekilde hukuk seçimi yapılamayacağıdır. İkincisi ise, taraflar arasında hukuk seçimi yapılmaması durumunda, tüketicinin mutad mesken hukukunun akit statüsü kazanmasıdır. MÖHUK m.26'ya göre, tarafların hukuk seçimi yapmaması halinde, tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanır. Başka bir deyişle, ilgili hükümde mutad mesken, objektif bir bağlama kuralı olarak düzenlenmiştir. Ancak, kanun koyucu mutad mesken hukukunun uygulanabilmesi için belirli şartlar öngörmüştür.

MÖHUK m.26'da düzenlenen tüketici sözleşmelerine ilişkin hükümler, tüketici işlemleri arasında yer alan sigorta sözleşmelerinin değerlendirilmesi açısından da önem taşımaktadır. Tüketici sözleşmelerinin konusu, “*mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici işlemleri*” olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda, taşınır bir malın edinilmesi gibi klasik tüketici işlemlerinin yanı sıra sigorta şirketleri tarafından akdedilen can sigortaları da tüketici sözleşmeleri kapsamında değerlendirilebilir.⁴⁹

Can sigortaları, genellikle sigorta ettirenin özel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak ve ticari veya mesleki bir amaç taşımaksızın akdedildiğinden, tüketici işlemi niteliği taşımaktadır. Sigorta ettirenin tüketici sıfatını taşıdığı durumlarda, sigorta sözleşmelerine MÖHUK m.26 kapsamında değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bu hüküm, tüketiciyi zayıf taraf olarak kabul etmekte ve tüketiciye sözleşme hukukunda özel koruma sağlamayı amaçlamaktadır.

Bununla birlikte, MÖHUK m.26(4) hükmü, tüketici sözleşmesi hükümlerinin uygulanmayacağı belirli halleri düzenlemiştir. Buna göre, paket turlar hariç taşıma sözleşmeleri ile tüketiciye sunulan hizmetin, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülke dışında başka bir ülkede sağlanması zorunlu olan sözleşmeler, bu hükmün kapsamı dışında tutulmaktadır. Bu durumda, tüketici sözleşmesi niteliği taşıyan can sigortası gibi sözleşmelere genel hüküm olan MÖHUK m.24 uygulanacaktır. Örneğin, bir can sigortası sözleşmesinde, sigorta ettirenin mutad meskeni Türkiye dışında ise ve hizmetin Türkiye dışında verilmesi gerekiyorsa, sözleşme 26. madde yerine 24. madde uyarınca değerlendirilir. Ancak sigorta ettirenin mutad meskeni Türkiye’de bulunuyor ve sözleşme doğrudan tüketici sıfatıyla yapılmışsa, tüketiciye yönelik koruma hükümleri geçerli olacaktır.

d. Uygulanacak Hukukun Taraflarca Seçilmesi

Can sigorta sözleşmelerinde, sigorta ettirenin tüketici sıfatına sahip olması durumunda, bu sözleşmelerin tüketici işlemi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

⁴⁸ Nomer (n 4) 350.

⁴⁹ Zeynep Derya Tarman, (2019) ‘Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması’ 39(1) MHB 325, 331.

Bu bağlamda, tüketici işlemi olarak değerlendirilen sigorta sözleşmelerinde hukuk seçimi konusunda taraflara seçim hakkı tanınsa da tüketicinin korunması amacıyla bu hak sınırsız değildir. Can sigorta sözleşmeleri, genellikle sigorta ettirenin ticari veya mesleki bir amaç taşımadan hareket ettiği durumlarda tüketici işlemi olarak nitelendirildiğinden, hukuk seçimi konusunda tüketiciyi koruyucu sınırlamalar getirilmiştir.

Tüketici işlemlerinde olduğu gibi, can sigorta sözleşmelerinde de tüketicinin sosyal ve ekonomik açıdan zayıf taraf olarak korunması esas alınmaktadır. Türk hukukunda bu koruma, tüketicinin mutad mesken hukukunun emredici hükümleri aracılığıyla sağlanmaktadır. MÖHUK m.26 uyarınca, taraflar hukuk seçimi yapmış olsalar bile, tüketicinin mutad mesken hukukunun sağladığı koruma bertaraf edilemez. Başka bir deyişle, seçilen hukuk ile tüketicinin mutad meskeninin emredici hükümleri kıyaslanarak, tüketici lehine olan hükümlerin uygulanması sağlanır.⁵⁰ Bu yaklaşım, MÖHUK m.26 ile genel hüküm olan m.24 arasında önemli bir fark yaratmaktadır. Genel hüküm olan MÖHUK m.24'te, tarafların hukuk seçimi yapmamış olması durumunda uygulanacak hukukun emredici hükümleri, sonradan yapılan bir hukuk seçimiyle bertaraf edilebilmektedir. Buna karşın, can sigorta sözleşmelerinde tüketicinin zayıf taraf olarak korunmasını sağlayan MÖHUK m.26'da, tüketicinin mutad mesken hukukunun emredici hükümlerinin etkisiz hale getirilmesine izin verilmemektedir.⁵¹ Can sigorta sözleşmelerinin tüketici işlemi olarak nitelendirilmesi, tüketicinin korunmasını önceliklendiren bu düzenlemelerin temelini oluşturur. Bir başka deyişle, hukuk seçimi yoluyla tüketicinin mutad mesken hukukunun emredici hükümleri bertaraf edilemez. Tüketicinin mutad mesken hukuku, tüketiciyi korumada asgari sınır olarak kabul edilmektedir.⁵² Bu bağlamda, mutad meskeni Türkiye'de bulunan bir tüketici, Türk hukukunda tüketiciyi koruyucu hükümlerin bertaraf edilmesine yol açacak şekilde hukuk seçimi yapamaz. Diğer bir ifadeyle, seçilen yabancı hukukun düzenlemeleri Türk hukukunun sağladığı korumanın üzerinde bir koruma sağlıyorsa, yabancı hukuk hükümleri uygulanabilir. Ancak, seçilen yabancı hukuk tüketiciye ilişkin koruma bakımından Türk hukukundan daha düşük bir seviyede hak sağlıyorsa, bu durumda Türk hukukunun tüketiciyi koruyucu hükümleri asgari düzeyde uygulanacaktır.

Can sigorta sözleşmelerinde taraflardan birinin tüketici sıfatını taşıması halinde, hukuk seçiminde tüketicinin mutad mesken hukukunun sağladığı koruma, tüketici hakları açısından sınır teşkil edecektir. Örneğin, mutad meskeni Türkiye'de bulunan bir Nijerya vatandaşı, Senegal'de bir hayat sigortası yaptırmış ve bu sözleşmeye uygulanacak hukuk olarak Güney Afrika hukukunu seçmişse, Güney Afrika hukukunun tüketiciye sağladığı koruma, Türk hukukunun sağladığı korumadan

⁵⁰ Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe (n 18) 288.

⁵¹ Tarman (n 49) 339.

⁵² Nomer (n 4) 351.

daha kapsamlı olduğu takdirde uygulanacaktır. Ancak, Güney Afrika hukukunun tüketici koruması Türk hukukuna kıyasla daha az hak sağlıyorsa, bu durumda Türk hukukunun koruyucu hükümleri asgari koruma standardı olarak devreye girecektir.

Sonuç olarak, can sigorta sözleşmelerinde tüketici sıfatına sahip sigorta ettirenin mutad mesken hukukunun sağladığı koruma, hukuk seçiminde alt sınır olarak kabul edilmekte ve tüketicinin bu asgari korumadan mahrum bırakılmasına izin verilmemektedir. Nitekim bu yaklaşım, tüketicinin sosyal ve ekonomik açıdan zayıf taraf olarak korunmasını hedefleyen ulusal ve uluslararası düzenlemelerin bir yansımasıdır.

e. Uygulanacak Hukukun Mutad Meskene Göre Belirlenmesi

Tüketici sözleşmelerinde, taraflar arasında bir hukuk seçimi yapılmaması durumunda, tüketicinin mutad mesken hukuku objektif bağlama kuralı olarak devreye girmektedir. Mutad mesken hukukunun objektif bağlama kuralı olarak düzenlenmesinin temel nedeni, bu hukuk düzeninin tüketici tarafından iyi bilindiği varsayımına dayanması ve dolayısıyla tüketiciyi koruma amacı gütmesidir.⁵³ MÖHUK m. 26(2) uyarınca, mutad mesken hukukunun uygulanabilmesi için üç koşuldan herhangi birinin gerçekleşmesi gerekmektedir.

MÖHUK m.26(2)(a) kapsamında, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede gerçekleştirilen pazarlama faaliyetleri, mutad mesken hukukunun uygulanabilirliği açısından önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Kanunun bu düzenlemesi, tüketicinin korunmasını sağlama amacına hizmet etmektedir. Bu çerçevede, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede özel bir davet yoluyla ya da ilan vasıtasıyla bir sözleşme kurulması ve tüketicinin sözleşmeye ilişkin gerekli hukuki işlemleri bu ülkede gerçekleştirmesi gerektiği öngörülmüştür. Bu düzenleme, tüketicinin, kendi hukuki düzeni içinde hareket ettiği varsayımına dayanarak tüketiciyi koruma ilkesini hayata geçirmektedir. Özellikle sigorta sözleşmeleri bakımından, sigortacının tüketicinin mutad meskeninde açık bir icapta bulunması veya reklam yapması ve tüketicinin de sözleşmeye ilişkin işlemleri aynı ülkede gerçekleştirmesi şarttır. Örneğin, sigortacının, tüketicinin mutad meskeninde can sigortasına ilişkin bir teklif sunması veya reklam yapması ve tüketicinin bu sözleşmeyle ilgili işlemleri aynı ülkede tamamlaması durumunda MÖHUK m.26 uygulama alanı bulacaktır. Bu, hem sigortacı hem de tüketici açısından hukuk güvenliğini artıran bir düzenlemedir. Bunun yanında, sigortacının televizyon, radyo, basın gibi geleneksel medya araçları veya katalog dağıtımı yoluyla tüketicinin mutad meskeninde reklam yapması ve tüketicinin de bu sözleşmeye ilişkin işlemleri aynı yerde gerçekleştirmesi durumunda da aynı hüküm uygulanacaktır. Kanaatimizce, bu düzenlemenin kapsamına elektronik ortamda düzenlenen tüketici sözleşmeleri de girmektedir. Özellikle elektronik ortamda yapılan can sigortalarının bu kapsamda değerlendirilmesi

⁵³ Bayraktaroğlu Özçelik (n 30) 836; Hatice Selin Pürselim, 'Milletlerarası Özel Hukukta Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk' içinde Sibel Özel ve Mustafa Erkan, *Milletlerarası Özel Hukukta Sözleşmeler Meseleler* (Onikilevha 2018) 77.

gerektiği düşüncesindeyiz. Elektronik işlemler, günümüzde geleneksel yöntemler kadar geçerli bir sözleşme kurma aracı olduğundan, mutad mesken hukukunun uygulanması açısından aynı bağlayıcılığa sahiptir. Bu düzenleme, tüketicinin bulunduğu hukuki ve ekonomik ortamda yapılan pazarlama faaliyetlerini kapsayarak, tüketicinin korunması yönünde önemli bir katkı sağlamaktadır. Özellikle tüketicilerin, kendi mutad meskenlerinde yapılan işlemlerde korunmasını sağlayan bu hükmün, elektronik ticaret ve dijital hizmetlerin yaygınlaşmasıyla daha geniş bir etki alanı bulacağı düşünülmektedir.⁵⁴

Madde 26'nın ikinci fıkrasının (b) bendi, tüketicinin siparişlerini olağan meskeninde kabul etmesi durumunu düzenlemektedir. Bu hüküm, fuar veya sergi gibi etkinlikler çerçevesinde, tüketicinin olağan meskeninde yer alan ticari işletmelerin tüketiciden sipariş almasını ifade etmektedir. İlgili hüküm uyarınca, sipariş alınması yeterli olup, tüketici ile bir sözleşmenin kurulmuş olması şart değildir. Buna ek olarak, bu hüküm kapsamında mal veya hizmet sağlayıcısının temsilci aracılığıyla da faaliyet göstermesi mümkündür. Dolayısıyla, yabancı bir mal veya hizmet sağlayıcının, şubesi veya temsilcisi vasıtasıyla satış işlemini gerçekleştirmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Üçüncü durum, MÖHUK m. 26(2)(c)'de belirtilen, satıcının düzenlediği bir gezi sırasında siparişin gezi yapılan ülkede verilmesi halidir. Buna göre, satıcı, sağladığı mal ve hizmetin tanıtımı amacıyla tüketiciyi davet etmiş ve tüketici de bu davet kapsamında ilgili ülkeye giderek sipariş vermişse, m. 26 hükmü uygulama alanı bulacaktır.

2. Sigortacı Açısından Uygulanacak Hukuk

a. Sigortacı Bakımından Sigorta Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Sigortacı, sigorta sözleşmesinde sigorta teminatını taahhüt eden taraftır. Türkiye'de sigortacılık faaliyetlerine ilişkin temel esaslar, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile düzenlenmiştir. İlgili Kanun incelendiğinde, sigorta şirketlerine tip sınırlaması, faaliyet alanı sınırlaması ve branş sınırlaması getirildiği görülmektedir. Tip sınırlaması, SK m. 3(1) hükmüyle düzenlenmiştir.⁵⁵ Bu kapsamda, sigorta şirketlerinin ancak anonim şirket ya da kooperatif esasına göre kurulmaları gerekmektedir. Aynı hüküm uyarınca, sigorta şirketlerinin faaliyet alanlarının da sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre, sigorta ve reasürans şirketleri yalnızca sigortacılık işlemleri ve bu işlemlerle doğrudan bağlantılı alanlarda faaliyet gösterebilir. Bir diğer sınırlama olan branş sınırlaması, SK m. 5(2) hükmünde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, sigorta şirketleri yalnızca hayat sigortaları veya hayat dışı sigortalar alanlarından birinde faaliyet gösterebilir. Sigorta şirketlerinin bu üç tür sınırlamaya ek olarak, sigortacılık alanında faaliyette bulunabilmeleri için SK m. 5 uyarınca ruhsat almaları da zorunludur.

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hatice Kocasakal, Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümüne Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti (Vedat 2003) 136.

⁵⁵ Yazıcıoğlu ve Şeker (n 1) 17.

Türk hukukunda, sigortacı olarak sınıflandırılacaklar, sigortacılık faaliyetlerinde bulunmak üzere kurulmuş anonim şirketler ve kooperatif şirketlerdir. Bu çerçevede, Türk hukuku açısından sigortacı sıfatına yalnızca sigortacılık alanında faaliyette bulunmak üzere özel olarak yetkilendirilmiş tüzel kişiler sahip olabilir. TTK m. 3 hükmünde belirtildiği üzere, TTK’da düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren tüm işlem ve fiiller ticari iş sayılmaktadır. Ayrıca, SK’daki düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, sigortacının tüzel kişilik sıfatıyla ticari bir faaliyette bulunduğu açıktır.⁵⁶ Bu doğrultuda, sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki ilişkide, sigortacı açısından bir tüketici ilişkisinden ziyade bir ticari ilişki söz konusudur. Bu nedenle, yalnızca sigortacının durumu dikkate alınarak, bu ilişkiye tüketici sözleşmelerine ilişkin hükümlerin uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle, sigortacı açısından, can sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuk konusunda genel kural olan MÖHUK m. 24 hükmüne başvurulması gerekmektedir.

b. Uygulanacak Hukukun Tespiti

MÖHUK’ta sözleşme ilişkilerine uygulanacak hukuka ilişkin özel düzenlemeler, taşıma sözleşmeleri, iş sözleşmeleri ve tüketici sözleşmeleri ile sınırlıdır. Bu sözleşmeler dışında kalan diğer tüm borç ilişkilerinde, genel kural olan 24.madde uygulanmaktadır. Bu bağlamda, tüketici niteliğinde olmayan sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun da MÖHUK m. 24’te düzenlenen genel kural kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ifade edilebilir. Benzer bir şekilde, Yargıtay’ın 2017 tarihli bir kararında⁵⁷ da şu ifadeye yer verilmiştir: “*Sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk özel olarak düzenlenmediğinden, genel hüküm niteliğindeki MÖHUK m. 24 uyarınca belirlenmesi gerektiği...*” Bu durum, sigorta sözleşmelerinin tüketici sözleşmeleri kapsamında değerlendirilmediği durumlarda genel hükümlere tabi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Milletlerarası özel hukukta borç akitleri açısından subjektif bağlama kuralı esastır. Buna göre, sözleşmenin tarafları, uygulanacak hukuku serbestçe belirleyebilir. Bu serbesti, Türk hukukunda MÖHUK’un 24. Maddesi ile düzenlenmiştir. İlgili hüküm uyarınca, taraflar, kanunda belirtilen sınırlamalara uymak kaydıyla, sözleşmeye uygulanacak hukuku seçebilir. Ancak bu irade serbestisi mutlak bir özgürlük anlamına gelmez. Tarafların yapacağı hukuk seçiminin, Türk Borçlar Kanunu’nun (TBK)⁵⁸ 26. Ve 27. Maddelerine aykırılık teşkil etmemesi gerekir. Bu maddeler gereğince, seçilen hukuk, emredici hükümlere, ahlaka, kamu düzenine veya kişilik haklarına aykırı olmamalıdır.⁵⁹

⁵⁶ Bu durum Sigortacılık Kanunu gerekçesinde de açıklıkla belirtilmektedir. İlgili gerekçe de şu hüküm yer almaktadır: “... Şöyle ki, sigortacılık güven unsuruna dayalı teknik ve ticari bir faaliyet olup toplumun geniş bir kesimine hitap eder.”

⁵⁷ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E:2016/4549, K:2017/6622, KT:27.11.2017

⁵⁸ Kanun Numarası:6098, Kabul Tarihi:11.1.2011, RG 4.2.2011/27836.

⁵⁹ Çelikel ve Erdem (n 28) 375.

c. Uygulanacak Hukukun Taraflarca Seçilmesi

Hukuk seçimi, maddi hukuk kapsamındaki bir sözleşmenin tabi olacağı hukuk düzeninin taraflarca belirlenmesidir.⁶⁰ Taraflar, hukuk seçimini, kendilerinin tabi olduğu bir hukuk düzeni lehine yapabilecekleri gibi tarafsız bir üçüncü devletin hukukunu da tercih edebilirler.⁶¹ Ancak bu bağlamda, seçilen hukukun bir devlet hukuku olması zorunludur. Örneğin, *lex mercatoria*, UNIDROIT kuralları veya şeri hukuk kuralları, bir devlet hukuku olmadığı için doğrudan hukuk seçimine konu olamaz. Bu nedenle, can sigortalarından doğan sözleşmelere mutlaka bir devletin hukuku uygulanmalıdır.

Türk hukukunda, sözleşmeden doğan borç ilişkileri açısından benimsenen temel kural, tarafların serbest iradeleriyle belirledikleri hukukun uygulanmasıdır. Ancak bu hukuk seçiminin geçerliliği için tarafların bu seçimi açık ve net bir şekilde ortaya koyması gereklidir. Can sigortaları bağlamında, taraflar Türk hukukunu seçebilecekleri gibi üçüncü bir devletin hukukunu da tercih edebilirler. Bu seçim, sözleşmenin daha sonra uygulanmasında belirsizlikleri ortadan kaldırmak ve uyuşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmak açısından büyük önem taşır.

Kanun, hukuk seçiminin geçerli olması için herhangi bir şekil şartı öngörmemiştir. Dolayısıyla, taraflar açık bir beyanla veya sözleşme hükümleri ve halin şartları çerçevesinde tereddüde yer bırakmayacak şekilde bir hukuk seçimi yapabilirler. Hukuk seçiminin açıkça ifade edilmediği durumlarda, bu seçimin varlığı, sözleşmenin genel düzeni ve tarafların iradelerinden anlaşılabılır olmalıdır. Eğer tarafların seçtikleri hukuk konusunda net bir açıklık ve anlaşılabilirlik varsa, bu seçim geçerli kabul edilir.

Can sigortası sözleşmelerinde, özellikle tüketici niteliğinde olmayan kişiler arasında yapılan anlaşmalarda, taraflar uygulanacak hukuku herhangi bir şekil şartına bağlı olmaksızın serbestçe kararlaştırabilirler. Bu serbesti, sigorta ettirenin ve sigortacının karşılıklı olarak en uygun hukuku belirlemesine olanak tanır. Ancak kamu düzenine aykırılık veya taraflardan birinin haklarını zayıflatıcı bir düzenleme yapılmaması, Türk hukukunun genel ilkelerine uygun olarak dikkate alınması gereken hususlardır. Bu bağlamda, hukuk seçimi, can sigortası sözleşmelerinde taraflar arasındaki ilişkileri netleştiren ve uyuşmazlıkların çözümünde rehberlik eden temel bir düzenleme niteliği taşır.

Türk hukukunda, can sigortalarında hukuk seçimi genel sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Bu sınırlamalar üç başlık altında toplanmaktadır: kanuna karşı hile, hukuk seçiminin konusu ve hukuk seçimine sonuç tanınması.⁶²

⁶⁰ Nomer (n 4) 321.

⁶¹ Cüneyt Çilingiroğlu, (1989) 'Devletler Özel hukuku Alanında Borç Sözleşmelerinde Hukuk Seçimi: Sübjektif Bir Bağlanma Noktası Olarak Taraf İradeleri' 9(2) MHB 104.

⁶² Berk Demirkol, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 24.Maddesi Çerçevesinde Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk (Vedat 2014) 90.

Kanuna karşı hile, tarafların, sözleşmeye uygulanması gereken hukuk düzeninin emredici hükümlerinden ve kısıtlamalarından kaçınarak, kendileri için daha uygun ve kolay bir hukuk düzenine tabi olma amacıyla başka bir hukuk düzenini seçmeleridir. Bu durum, tarafların kanunlar ihtilafı kurallarını kullanarak elde ettikleri bir sonuçtur ve hukuk seçiminin kötüye kullanımı olarak değerlendirilir. Türk hukuku, bu tür durumlara izin vermemekte ve hukuk seçiminin dürüstlük ilkelerine uygun olmasını aramaktadır. Hukuk seçiminin konusuna getirilen kısıtlama, bir devlet hukukunun seçilmesi gerekliliği ve bu seçilen hukukun bütün kurallarının kapsanması zorunluluğunu ifade eder. Tarafların, bir devlet hukukunu seçerken yalnızca belirli bir kısmını ya da belirli kurallarını değil, ilgili hukuk düzenini bir bütün olarak kabul etmeleri gerekmektedir. Bu, seçilen hukukun sistematik bir şekilde uygulanmasını sağlamak için konulmuş bir sınırlamadır. Üçüncü kısıtlama, MÖHUK kapsamında seçilen hukuka sonuç tanınması ile ilgilidir. Buna göre, hukuk seçiminin geçerli olabilmesi için seçimin yapıldığı işlem ya da ilişkinin bir yabancılik unsuru taşıması gerekmektedir. Yabancılik unsuru taşımayan işlemler ya da ilişkiler için hukuk seçimi yapılamaz.

Türk hukuku, can sigortalarına uygulanacak hukukun kısmi olarak seçilmesine de izin vermektedir. MÖHUK m. 24(2)'ye göre, taraflar, sözleşmeden doğan borç ilişkilerinin bir kısmına bir devlet hukukunun, diğer bir kısmına ise başka bir devlet hukukunun uygulanmasını kararlaştırabilirler. Bu durum, tarafların ihtiyaçlarına ve sözleşmenin niteliğine uygun esnek bir düzenleme sunar. Ancak bu kısmi hukuk seçimi de yukarıda belirtilen sınırlamalara uygun şekilde yapılmalıdır.

Can sigortalarına uygulanacak hukukun seçimi, zamansal bir sınırlamaya tabi değildir. Bu durum, tarafların diledikleri zaman hukuk seçimi yapabilecekleri veya daha önce seçmiş oldukları hukuku değiştirebilecekleri anlamına gelir. MÖHUK m. 24(3), hukuk seçiminin zamana bağlı olmadığını ve tarafların bu konuda serbestçe hareket edebileceğini açık bir şekilde düzenlemektedir. Ancak, sözleşme kurulduktan sonra yapılacak bir hukuk seçimi değişikliği, üçüncü kişilerin haklarını etkilememelidir. Tarafların, hukuk seçiminde veya bu seçimin değiştirilmesinde tamamen serbest olmalarına rağmen, bu değişiklikten doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek üçüncü kişilerin kazanılmış haklarının korunması gerekmektedir. Bu durum, özellikle lehdarın veya sigorta sözleşmesinden faydalanan diğer üçüncü kişilerin korunması açısından önem taşır. Dolayısıyla, MÖHUK m. 24(3), taraflara hukuk seçimi konusunda geniş bir serbesti tanımakla birlikte, üçüncü kişilerin haklarını koruyarak taraflar arasındaki sözleşmenin ve hukuk seçiminin adil bir çerçevede uygulanmasını sağlamayı hedeflemektedir.

d. Uygulanacak Hukukun En Sıkı İlişkili Olduğu Yer Esasına Göre Belirlenmesi

Tüketici niteliği taşımayan can sigorta sözleşmelerinde tarafların irade serbestisi esastır. Taraflar, aralarındaki uyuşmazlıklara uygulanacak hukuku serbestçe belirleyebilirler. Ancak tarafların açık bir şekilde sözleşmeye uygulanacak hukuku seçmemesi durumunda, MÖHUK m. 24(4) hükmü devreye girmektedir. Bu düzenleme,

tarafların hukuk seçimi yapmadığı hallerde, sözleşmeyle en sıkı ilişkili hukukun uygulanması gerektiğini öngörmektedir.

Kanunun belirlediği genel kurala göre, en sıkı ilişkili hukukun tespitinde öncelikli olarak karakteristik edim borçlusunun mutad meskeni hukuku dikkate alınır. Eğer sözleşme ticari veya mesleki bir faaliyet kapsamında yapılmışsa, bu durumda karakteristik edim borçlusunun iş yeri hukuku uygulanır. Bu unsurların bulunmadığı hallerde ise ikametgâh hukuku esas alınır. Karakteristik edim borçlusunun birden fazla iş yerinin bulunması durumunda, sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan iş yeri hukuku dikkate alınır.⁶³

İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, karakteristik edim, genellikle para ifasına karşılık sözleşmenin ağırlık merkezini oluşturan karşı edimdir. Yani sözleşmeyi diğerlerinden farklı kılan, ona özgü olan edimdir. Sigorta sözleşmelerinde karakteristik edim ise rizikonun teminat altına alınmasıdır.⁶⁴ Bu nedenle, sigorta sözleşmesinde karakteristik edim borçlusunun sigortacı olduğu kabul edilmektedir.⁶⁵ Sigorta sözleşmesine niteliğini veren bu edim, karakteristik edim olarak nitelendirilir.⁶⁶ Tüketici niteliği taşımayan can sigorta sözleşmeleri genellikle ticari bir faaliyet kapsamında değerlendirildiği için, sigortacının iş yeri hukuku en sıkı ilişkili hukuk olarak kabul edilebilir. Ancak sigortacının birden fazla iş yeri bulunması durumunda, sözleşmeyle en sıkı irtibatlı olan iş yeri hukuku dikkate alınarak uygulanacak hukuk belirlenir.

MÖHUK m. 24(4)'ün son cümlesi bir istisna niteliğindedir. Bu hükme göre, halin şartlarından daha sıkı irtibatlı bir hukuk tespit edilirse, o hukukun uygulanması gerekmektedir. Bu durumda, sigorta sözleşmesinin sigortacının iş yerinin bulunduğu devletten başka bir devletle daha sıkı bir ilişki içinde olması halinde, bu başka devletin hukuku uygulama alanı bulacaktır.

Can sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda bir diğer önemli husus, sigortacının rücu hakkına uygulanacak hukukun tespit edilmesidir. Başka bir ifadeyle, sigortacı, sigortalıya yaptığı ödemeler nedeniyle doğan rücu hakkını borçluya karşı hangi hukuk çerçevesinde talep edeceğini belirlemelidir. Doktrinde, bu halefiyet nedeniyle doğan taleplere uygulanacak hukukun tespitinde, sigorta sözleşmesine uygulanacak hukukun esas alınması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu yaklaşım, sigorta ilişkisi ile rücu talepleri arasında bir uyum ve tutarlılık sağlamak amacı taşır.⁶⁷

⁶³ Sigorta sözleşmelerinde akdin doğası ve özüne uygun olarak uluslararası geçerliliği olacak şekilde objektif olarak bir ülke ile bağlantı kurulabilmesi için karakteristik edim teorisi benimsenmiştir. Bkz. Sirmen (n 4) 48.

⁶⁴ Riski üstlenen ve standart formu düzenleyen sigortacı olduğu için karakteristik edim borçlusunun da olduğu belirtmek yerinde olacaktır.

⁶⁵ Roma I Tüzüğü m. 7/2'de de sigorta sözleşmelerinde, karakteristik edimi icra eden sigortacı olduğu belirtilmektedir. Bkz. Mesut Aygün, (2005) 'Karakteristik Edim Teorisi' (6) Eskişehir Barosu Der-gisi 35.

⁶⁶ Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe (n 18) 354.

⁶⁷ Nomer (n 4) 321.

3. Uygulanacak Hukukun Engellenmesine Neden Olan Durumlar

a. Kamu Düzeni

Can sigorta sözleşmeleri, tarafların yaşam, sağlık ve bedensel bütünlük gibi temel haklarını kapsadığı için kamu düzeniyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, MÖHUK m. 24'te taraflara tanınan hukuk seçimi serbestisi, MÖHUK m. 5'te düzenlenen kamu düzenine aykırılık ilkesiyle sınırlandırılabilir. Seçilen yabancı hukuk, Türk hukukunun temel değerlerine ve kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil ediyorsa, bu hukukun uygulanması engellenebilir.

Can sigorta sözleşmeleri açısından kamu düzeninin önemi, bu tür sözleşmelerin doğası gereği bireylerin hayatı ve güvenliği gibi hassas konuları düzenlemesinden kaynaklanır. Bu nedenle, tarafların seçtiği yabancı hukuk, özellikle sigorta ettirenin ya da lehdarın haklarını aşırı derecede zayıflatıyorsa, bu durum kamu düzenine aykırılık olarak değerlendirilebilir. Örneğin, seçilen yabancı hukukun sigorta tazminatını öngörmediği durumlar ya da sigortalının haklarını korumayan bir düzenleme getirdiği hallerde, Türk kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle bu hukukun uygulanması engellenebilir.

Milletlerarası özel hukukta kamu düzeni anlayışı, iç hukuktan farklı olarak dar bir şekilde uygulanır.⁶⁸ Can sigorta sözleşmeleri bağlamında bu durum, seçilen yabancı hukukun yalnızca emredici hukuk kurallarına aykırı olmasından ziyade, bu aykırılığın ortaya çıkaracağı sonuçların Türk hukukunun temel değerlerini ne ölçüde etkileyeceğine odaklanır.⁶⁹ Örneğin, bir can sigorta sözleşmesinde sigortacının sorumluluğunu sınırlayan veya sigortalının temel haklarını ihlal eden bir düzenleme, kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle Türk hukuku uygulanarak bertaraf edilebilir.

Yargıtay'ın kamu düzenine ilişkin içtihadı⁷⁰ da bu yaklaşımı desteklemektedir. Kamu düzeni, zamana, mekâna ve toplumsal koşullara göre değişkenlik gösterebilen bir kavramdır. Can sigorta sözleşmeleri bağlamında, sözleşmenin ifa edileceği yer hukukuna göre açıkça hukuka aykırılık teşkil etmesi durumunda kamu düzeni müdahalesi yapılabilir. Örneğin, sigortalının ölümünden sonra lehdarların haklarının tamamen ortadan kaldırıldığı bir düzenleme, kamu düzenine aykırı kabul edilerek uygulanamayabilir.

Sonuç olarak, can sigorta sözleşmelerinde tarafların hukuk seçimi serbestisi, kamu düzeni ilkesi ile sınırlı bir şekilde işlemektedir. Sigortalının veya lehdarın haklarını aşırı şekilde zayıflatan düzenlemeler ya da Türk hukukunun temel değer-

⁶⁸ Ahmet Cemal Ruhi, Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni Müdahalesi (Onikilevha 2019) 6.

⁶⁹ A. Gündüz Ökçün, Devletler Hususi Hukuku'nun Kaynakları ve Kamu Düzeni, (Ankara Üniversitesi SBF Yayını 1967) 14; Cemile Demir Gökyayla, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni (Seçkin 2001) 37.

⁷⁰ İlgili kararda tam olarak kamu düzeni kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: "niteliği gereği zamana, yere göre değişen, içeriğinin tespiti zor bir her somut olaya göre değişiklik gösteren bir kavram." Bkz. Yargıtay İctihadi Birleştirme Genel Kurulu, E: 2010/1, K:2012/1, KT: 10.02.2012

leriyle açıkça çelişen yabancı hukuk kuralları, kamu düzeni müdahalesiyle bertaraf edilebileceği kanaatindeyiz.

b. Doğrudan Uygulanan Kurallar

Can sigorta sözleşmeleri, kişilerin yaşam, sağlık ve bedensel bütünlüklerini teminat altına almayı amaçlayan özel bir sözleşme türüdür. Bu sözleşmeler, doğrudan uygulanan kurallar çerçevesinde değerlendirilirken, ilgili devletin sosyal ve ekonomik yapısını korumayı amaçlayan kurallarla da sıkı bir ilişki içerisinde dir.⁷¹ Doğrudan uygulanan kurallar, *lex fori*'nin doğrudan uygulanan kuralları, *lex causae*'nin doğrudan uygulanan kuralları ve üçüncü devletin doğrudan uygulanan kuralları olmak üzere üç farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. MÖHUK m.6 ve m.31, doğrudan uygulanan kuralların milletlerarası özel hukuk bağlamındaki düzenlemelerini içermektedir. MÖHUK m.6, genel olarak doğrudan uygulanan kuralların tanımını yapmakta ve mahkemelerin, uygulanacak yabancı hukuk ne olursa olsun, Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarını dikkate alarak hüküm kurmalarını zorunlu kılmaktadır.⁷² MÖHUK m.31 ise, sözleşmeden doğan ilişkilerde üçüncü ülkelerin doğrudan uygulanan kurallarının da dikkate alınabileceğini düzenlemektedir. Bu hüküm, üçüncü devletlerin doğrudan uygulanan kurallarının uygulanmamasının yaratabileceği zararların önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Ancak mahkeme, üçüncü devletin doğrudan uygulanan kurallarını tüm sonuçlarıyla uygulamak yerine, sadece sözleşmeye uygulanması gereken hukuk bağlamında bu kurallara sınırlı bir etki tanıyabilir.⁷³ Can sigorta sözleşmeleri bağlamında, doğrudan uygulanan kuralların en önemli etkisi, sigortalının korunması, kamu düzeninin sağlanması ve sigorta piyasasının dengeli bir şekilde işletilmesi üzerindedir.

MÖHUK m.6 uyarınca, yabancı unsurlu bir can sigorta sözleşmesinde dahi, mahkemelerin Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarını dikkate alarak karar vermesi gerekmektedir. Bu, Türkiye'deki sigorta işlemlerinin ve sigorta piyasasının Türk hukukunun öngördüğü düzenlemeler çerçevesinde yürütülmesini sağlamayı hedefler. Özellikle Sigortacılık Kanunu'nda yer alan doğrudan uygulanan kurallar, sigorta sektöründeki temel politikaları desteklemektedir. Örneğin, SK m.10(1), sigorta şirketleri arasındaki rekabetin korunmasına ilişkin düzenlemeleri içerirken, SK m.32(5), sigorta ettirenin sigorta şirketini serbestçe seçebilme hakkını güvence altına alır.⁷⁴ Bu tür düzenlemeler, sigorta sözleşmelerinde tarafların hak ve özgürlüklerini korumayı amaçlar.

Can sigorta sözleşmeleri bağlamında, SK m.15'in önemi büyüktür. Bu hüküm, Türkiye'de sigortalanabilir menfaatlerin yalnızca belirli durumlarda yurtdışında

⁷¹ Hatice Özdemir Kocasakal, (2010) 'Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m.24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları' 30(1-2) MHB 27,28.

⁷² Mustafa Erkan, (2011) 'MÖHUK Madde 31 Bağlamında Türk Hukukunda Doğrudan Uygulanan Kurallara Bakış' 15(2) GÜHFD 85-86.

⁷³ Kocasakal Özdemir (n 71) 34-35.

⁷⁴ Ekşi (n 4) 42.

sigortalatılabileceğini düzenlemektedir. Örneğin, Türkiye’de yerleşik bir kişinin, Türk hukukuna göre sigortalanabilir bir menfaatini yurtdışındaki bir sigorta şirketine sigortalatması durumunda, bu sigorta sözleşmesi geçersiz hale gelebilir. Bu durum, Türkiye’nin sigorta piyasasını ve sigortalanabilir menfaatleri koruma amacını taşır. Doktrinde, yabancı sigortacı ile yapılan bir sözleşmenin geçerliliği, sigortacının bulunduğu yer hukukuna tabi olsa da SK m.15’in doğrudan uygulanan bir kural olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bu durumda, Türkiye’de açılan bir davada, yabancı hukuk yerine SK m.15 uygulanarak, ilgili sözleşmenin geçerliliği Türk hukukunun kamu düzeni çerçevesinde değerlendirilebilir. Örneğin, yurtdışında yapılan bir can sigortası sözleşmesi Türk hukukuna aykırıysa, mahkemeler bu sözleşmeyi hükümsüz sayabilir.

Doğrudan uygulanan kuralların bir diğer önemli etkisi, sigorta sözleşmelerinin tarafları arasındaki dengenin korunmasıdır. Can sigortası sözleşmelerinde, sigortalı tarafın haklarının korunması, sigortacının hak ve yükümlülüklerinin açıkça düzenlenmesi ve kamu düzeninin ihlal edilmemesi doğrudan uygulanan kuralların temel amaçları arasındadır. SK m.32(1) gibi kurallar, sigorta piyasasında adil ve istikrarlı bir düzenin oluşturulmasını sağlar.

Sonuç olarak, can sigorta sözleşmeleri açısından doğrudan uygulanan kurallar, sigortalının korunması, sigorta piyasasının istikrarı ve kamu düzeninin sağlanması açısından kritik bir rol oynar. Bu kurallar, tarafların irade serbestisine sınırlar koyarak, toplumsal ve ekonomik dengeleri gözetir. Özellikle yurtdışında yapılan sigorta işlemleri bağlamında, SK m.15 gibi düzenlemeler, Türkiye’nin sigorta sektörünü koruyucu bir işlev üstlenir.⁷⁵

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Can sigorta sözleşmeleri, günümüzde uluslararası boyut kazanan sigorta sözleşmeleri arasında özel bir konuma sahiptir. Ancak, Türk hukuk sisteminde, MÖHUK’da can sigorta sözleşmelerine özgü bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum, sigorta uyuşmazlıklarında hangi hukukun uygulanacağı konusunda belirsizliklere yol açmaktadır. Sigorta sözleşmelerinde uygulanacak hukuk genellikle sözleşmelerin niteliğine göre belirlenmekle birlikte, özellikle tüketici niteliği taşıyan can sigortası sözleşmelerinde tüketici sözleşmelerine ilişkin özel kuralların dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, 5718 sayılı MÖHUK’un 26. maddesinde düzenlenen tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuk ile 24. maddesinde düzenlenen genel sözleşmelere uygulanacak hukuk arasında önemli farklılıklar bulunduğu görülmektedir.

Türk hukukunda, yabancı unsurlu can sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun belirsizliği, tarafların haklarının korunmasını olumsuz etkilemekte ve uygulamada ciddi sorunlara yol açmaktadır. MÖHUK’ta sigorta sözleşmelerine

⁷⁵ Ekşi (n 4) 43.

ilişkin özel bir düzenleme yapılmamış olması, özellikle tüketici niteliğindeki can sigorta sözleşmeleriyle ticari nitelikteki sözleşmelerin farklı rejimlere tabi olması gereken durumlarda hukuki belirsizlik yaratmaktadır. Bu eksiklik, sigorta ettiren ve sigortacı tarafların haklarını zayıflatmakta ve hukuki güvenliği sarsmaktadır. Bu sorunun çözümü için, kanımızca, MÖHUK'ta sigorta sözleşmelerine özgü bir düzenleme yapılması zorunludur. Özellikle tüketici sözleşmelerine ilişkin hükümler detaylandırılarak, tüketici sıfatına sahip sigorta ettirenlerin korunması güvence altına alınmalıdır.

Hukuk seçimi serbestisi, tüketicinin mutad mesken hukukunu bertaraf etmeyecek şekilde sınırlandırılmalı, kamu düzeni müdahalesi ise sigortalının haklarını zayıflatan yabancı hukuk uygulamalarını engelleyecek şekilde işletilmelidir. Ayrıca, Sigortacılık Kanunu'nda doğrudan uygulanan kuralların güçlendirilmesi ve Yargıtay'ın bu alandaki içtihatlarında tutarlılık sağlanması, uygulamada yaşanan belirsizliklerin giderilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu tür düzenlemeler, hukuki uyumsuzlukların çözümüne katkı sağlayacağı gibi, sigorta ettirenin korunmasını ve Türk sigorta sektörünün uluslararası rekabet gücünü artırmayı da sağlayacaktır. Yabancı unsurlu sigorta sözleşmelerine yönelik bu eksikliklerin giderilmediği sürece hukuki koruma mekanizması tam anlamıyla işlemeyecek ve adaletin tesisi zorlaşacaktır.

Bu çalışmada, uygulanacak hukukun tespitinde tarafların tüketici sıfatının varlığı özellikle incelenmiştir. Nitekim sigortacı bakımından yapılan işlemin ticari niteliği, Sigortacılık Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu açısından açıkça ortaya konmaktadır. Sigorta şirketlerinin kuruluş koşulları değerlendirildiğinde, sigortacıların tüketici sıfatını haiz olamayacağı açıktır. Ancak sigorta ettiren açısından durum farklılık gösterebilir. Gerçek ve tüzel kişiler açısından sigorta ettiren kavramı ayrı ayrı ele alındığında, özellikle gerçek kişilerin ticari bir faaliyet kapsamında can sigortası düzenlemiş olmaları durumunda bu işlemin ticari nitelikte olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda, kanunlar ihtilafı çerçevesinde hangi hukukun uygulanacağı belirlenmelidir. Ancak, gerçek kişi tacir bile olsa, eğer can sigortası sözleşmesini ticari faaliyeti kapsamında yapmamışsa, tüketici sıfatını haiz olabileceği ve bu durumda MÖHUK'un 26. maddesinin sunduğu korumadan faydalanabileceği kanaatindeyiz.

Tüzel kişiler açısından sigorta ettirenin durumu ise sınıflandırmalarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ticari bir amaç gütmeyen dernek ve vakıflar açısından tüketici sıfatı, hem mevzuatta hem de doktrinde kabul edilmektedir. Bu nedenle, dernek ve vakıfların tüketici sıfatıyla yaptığı can sigortası sözleşmeleri açıkça tüketici işlemi olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, bu tür sözleşmelerden kaynaklanan uyumsuzlukların çözümünde MÖHUK m.26'nın uygulanması gerekmektedir. Öte yandan, tüzel kişi tacirlerin durumu farklılık arz etmektedir. TTK m.19'da ticari işletme kavramına getirilen açıklamalar ve Yargıtay kararlarının incelenmesi ile tüzel kişi tacirlerin tüketici sıfatıyla hareket edemeyeceği kabul edilmektedir. Bu bağlamda, tüzel kişi tacirlerin can sigortası sözleşmelerinde sigorta ettiren sıfatıyla hareket etmeleri durumunda, bu işlemin bir tüketici işlemi değil,

ticari işlem olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu nedenle, tüzel kişi tacirlerin sigortacı ile yaptığı sözleşmelerde MÖHUK m.24'ün uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç olarak, MÖHUK'ta sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin milletlerarası yetki kuralları belirlenmiş olsa da, uygulanacak hukuk konusunda düzenleme yapılmamış olması önemli bir eksikliktir. Uygulamada karşılaşılan belirsizliklerin giderilebilmesi için sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuk konusunda kanunda özel bir düzenleme yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Bu düzenlemeler, hem tarafların haklarının korunmasını hem de hukuki güvenliğin tesisini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akgün E, '6052 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Sigorta Sözleşmelerine Etkisi Üzerine Bir İnceleme' Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan Cilt II (Beta, 2014).

Aktürk İY, (2016) 'Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı' 20(2) GÜHFD 103-128.

Aslan İY, 6502 Sayılı Kanun'a Göre Tüketici Hukuku (5.Baskı, Ekin 2014).

Aygün M, (2205) 'Karakteristik Edim Teorisi' (6) Eskişehir Barosu Dergisi 29-51.

Aygün M, Türk Yabancılar Hukuku Açısından Yabancı Sigorta Şirketlerinin Türkiye'de Faaliyette Bulunması (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi 2002).

Ayhan R, Çağlar H ve Özdamar M, Sigorta Hukuku (5.baskı, Yetkin 2023).

Bahtiyar M ve Biçer L, (2016) 'Adi İş/Ticari İş/Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi' 22(3) MÜHFHAD Cevdet Yavuz'a Armağan 395-436.

Battal A, 'Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı' içinde Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1998) 313-332.

Bayraktaroğlu Özçelik G, (2014) 'Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini' 63(4) AÜHFD 833-878.

Bozkurt T, Sigorta Hukuku (12.Baskı, Onikilevha 2021).

Can M, Türk Özel Sigorta Hukuku, C I (1. Baskı, Adalet 2018).

Çelikel A ve Erdem BB, Milletlerarası Özel Hukuk(16.Baskı, Beta 2020).

Çilingiroğlu C, (1989) 'Devletler Özel hukuku Alanında Borç Sözleşmelerinde Hukuk Seçimi: Sübjektif Bir Bağlanma Noktası Olarak Taraf İradeleri' 9(2) MHB 103-120.

Cox R, Merrett L, Smith M, Private International Law of Reinsurance and Insurance (Routledge 2014).

Demir Gökyayla C, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni (Seçkin 2001).

Demirkol B, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 24.Maddesi Çerçevesinde Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk (Vedat 2014).

Ekşi N, Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk (Beta 2012).

Erkan M, (2011) 'MÖHUK Madde 31 Bağlamında Türk Hukukunda Doğrudan Uygulanan Kurallara Bakış' 15(2) GÜHFD 81-121.

Günay B, *Sigorta Hukuku* (3. baskı, Seçkin 2021).

Güngör G, Türk Milletlerarası Özel Hukuku (2.Baskı, Yetkin 2021).

Hodgin R, Insurance Law Text and Materials (2. Baskı, Candeish Publishing Limited 2002).

İnal HM, Tüketici Hukuku (3.Baskı, Seçkin 2014).

John N, Weston-Simons C ve Hodgson L, Insurance Law Handbook (5.Baskı, Bloomsbury Professional 2022).

Kayihan Ş ve Bağcı Ö, Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri (3. Baskı, Umuttepe 2018).

Kender R, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, (17. Baskı, Oniki Levha 2021).

Kocasakal H, Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümüne Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti (Vedat 2003).

Merkin R, Insurance Law An Introduction (Routledge 2014).

Nomer E, Devletler Hususi Hukuku (22. Baskı, Beta 2017).

Ozanoğlu HS, (2001) 'Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulama Alanı Bulması' 50(1) 55-90.

Ökçün AG, Devletler Hususi Hukuku'nun Kaynakları ve Kamu Düzeni, (Ankara Üniversitesi SBF Yayını 1967).

Özdamar M and Doğan B, *Sigorta Hukuku* (Seçkin 2021).

Özdemir Kocasakal H, (2010) 'Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m.24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları' 30(1-2) MHB 27-88.

Özel S, Erkan M, Pürselim HS ve Karaca HA, Milletlerarası Özel Hukuk (2.Baskı, Onikilevha 2023).

Pürselim HS, 'Milletlerarası Özel Hukukta Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk' içinde Sibel Özel ve Mustafa Erkan, *Milletlerarası Özel Hukukta Sözleşmeler Meseleler* (Onikilevha 2018) 73-99.

- RUHI AC, Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni Müdahalesi (Onikilevha 2019).
- SEATZU F, Insurance in Private International Law A European Perspective (Hart 2003).
- SIRMEN S, ‘Türk Kanunlar İhtilafı Hukukunda Zarar Sigortaları Kapsamına Giren Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk’ (2010) 26(3) BA-TIDER 41-61.
- SIRMEN S, Zarar Sigortaları Kapsamına Giren Sigorta Akitlerinden Doğan Kanunlar İhtilafı (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 2006).
- STEMPEL JW, SWISHER PN ve KNUTSEN ES, Principle of Insurance Law (4.Baskı, LexisNexis 2012).
- ŞANLI C, ESEN E ve ATAMAN FIGANMEŞE İ, Milletlerarası Özel Hukuk (11. Baskı, Vedat, 2024).
- TARMAN ZD, (2019) ‘Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması’ 39(1) 325-356.
- TYAGI CL ve TYAGI M, Insurance Law and Practice (Atlantic 2007).
- ULAŞ I, Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku (8.Baskı, Turhan 2012).
- YAZICIOĞLU E ve ŞEKER ÖĞÜZ Z, Sigorta Hukuku (3.Baskı, Filiz 2020).
- ZEVKLİLER A ve AYDOĞDU M, Tüketicinin Korunması Hukuku (3.Baskı, Seçkin 2004).

Kararlar

- Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 1997/3609, K: 1997/5636, KT: 19.6.1997.
- Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E:2016/4549, K:2017/6622, KT:27.11.2017.
- Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E: 2005/17295, K: 2006/1165, KT: 3.2.2006.
- Yargıtay 20. Hukuk Dairesi, E: 2006/7421, K: 2006/10706, KT: 17.7.2006.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2006/13-637, K: 2006/639, KT: 8.11.2006.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2011/19-500, K: 2011/550, KT: 21.09.2011.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E:2014/28, K:2015/1745, KT: 24.06.2015.
- Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, E: 2010/1, K:2012/1, KT: 10.02.2012.